

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

МАСТЕР РАД

Француске мисије капетана Рада Вучинића (1809-1814)

ментор:

Проф. др Милош Ковић

студент:

Бошко Ђенић ИС 18/37

Београд, 2019.

Садржај

1. Предговор	3
2. Увод.....	8
3. Прва мисија.....	12
4. Друга мисија – пут у непознато	21
5. Српски капетан у француској престоници – време наде.....	27
6. Париско заточеништво Рада Вучинића – пропаст мисије	36
7. Крај Првог устанка, једне мисије и Првог царства	43
8. Закључак.....	56
9. Библиографија	59

1. Предговор

Дипломатске мисије капетана Рада Вучинића (1809-1814) представљају захтевну, али захвалну историјску тему која до данас није обрађена самостално ни у једном другом раду. Значај предмета истраживања који је аутор пред себе поставио наглашен је њеном важношћу за разумевање односа између француске државе и српских устаника у првим деценијама 19. века, као и за дипломатску и спољнополитичку историју Првог српског устанка. Иако су домети две посланичке мисије капетана Вучинића били ограничени, а њихов основни циљ неиспуњен, оне на одличан начин осликавају однос француског императора Наполеона I Бонапарте и његовог окружења према Балкану у времену његовог царевања. Представљају и показатељ присуства политичке зрелости и прагматичности вођа почетне етапе српске револуције, на првом месту Карађорђа Петровића.

Рад тежи да на јасан начин, уз критичко коришћење извора и литературе, објасни све аспекте и важност посланстава капетана Рада Вучинића, циљеве и домете српске дипломатије према Француској и начин на који су император Наполеон I и Француска посматрали Први српски устанак, његов потенцијал или опасност. Предговор садржи хеуристички прилог са освртом на меродавност коришћених извора и литературе. Посебна пажња уводног дела рада биће посвећена објашњењу општих прилика у Европи, Француској и Србији у периоду који је претходио првој мисији 1809. године, узроцима покушаја српског устаничког вођства да се приближи Француском царству, али и откривању детаља о личности и улози капетана Вучинића. Средишњи део рада бавиће се самим посланствима: циљевима које је капетан Раде Вучинић на себе преузео, тешкоћама са којима се сусрео, кључним питањима за која је настојао да заинтересује императора и утиче на његову политику према Балканском полуострву, те начином на који је покушавао да своју мисију приведе успешном завршетку. Део рада бавиће се питањем последица коначне пропасти његовог подухвата. Закључак ће сажето изложити основне принципе политике цара Наполеона I према Србији и устаничких аспирација, те важност напора капетана Вучинића. Рад ће садржати списак коришћене литературе и извора, односно библиографију.

Потребно је овде обратити пажњу и кратко се осврнути на изворе који представљају темељ истраживања и радове који су делимично или у целости обрадили Вучинићеве дипломатске мисије. Полазна тачка било ког истраживања у правцу француско-српских

односа у периоду трајања Првог устанка јесте зборник извора под именом *Исписи из француских архива (Грађа за историју Првога српскога устанка)*. Дело је штампано 1904. године у Београду залагањем приређивача Михаила Гавриловића (1868-1924). Аутор је студирао у Француској и одлично познавао језик, а године проведене на челу Државног архива у Београду припремиле су га за обиман посао скупљања и објављивања на оригиналном језику свих француских докумената из периода 1804-1813 који су се односили на устанак српског народа, али и оних које је устаничко вођство било наменило француским властима. Сви извори преписани су из оригинала пронађених у различитим архивима у Паризу, највише из Архива министарства спољних послова. Величанствена збирка нуди сва документа која се тичу, или која је лично написао капетан Радо Вучинић, током дугогодишњег залагања за устаничке интересе.

Погрешно би било помислити да је Гавриловић први који је приступио овом послу. Пре њега тиме се бавио Огист Боп (1862-1921), француски историчар, дипломата и витез Легије части. Иако домаћој јавности најпознатији по делу *За српском владом од Ниша до Крфа*, Боп је био и сакупљач значајних докумената везаних за историју дипломатских односа између Француске и Србије. Његови преписи објављивани су у *Отаџбини*, зборнику књижевних, научних и осталих друштвених достигнућа Србије у поменутом столећу, који је уређивао Владан Ђорђевић, а који је излазио у Београду у периоду 1875-1892. Ту су наведени прво на српском језику под називом *Карађорђе и Француска: документа о одношајима Србије с Наполеоном I. (1809-1814)*, потом и на француском као *Documents inédits sur les relations de la Serbie avec Napoléon I: 1809-1814*. Боп је свесно пропустио извесна документа, посветивши пажњу на најзначајнија, а његови преводи често имају грешака, углавном штампарске природе. Ограниченост занимања за тему и мањи број докумената оправдавају разлоге који су довели до коришћења Гавриловићевог зборника као основе за истраживање. Ипак, Бопови преводи и преписи дају јасан увид у занимљивост теме, осамдесет година након дешавања које извори покривају.

Значајан извор представља француска штампа која је често јављала о Србији и устанку. На тај начин многобројни листови пружају нам увид у разумевање става француске постреволуционарне јавности према Балкану и Источном питању. Иако цензура штампе није дозвољавала бављење капетаном Вучинићем, битно је посматрати како је Париз видео борбу једног народа за слободу, шта се о том народу писало и какав је однос

према њему одржавао режим, који је штампу и контролисао. Све релевантне новинске чланке о Првом устанку могуће је наћи у зборнику под називом *Француска штампа о Првом српском устанку*, штампаном у Београду 1959. године, који је приредио Драгослав Јанковић (1910-1990), српски правник и историчар.

Иако у Наполеоновим писмима капетан Вучинић није ниједном споменут изузетно је важно истражити их због разумевања императоровог виђења Србије. Покушаји да се Наполеонова кореспонденција сакупи и објави свој основ имају у владавини његовог синовца, цара Наполеона III. Његовим залагањем овај посао је делимично спроведен у збирци *Correspondance de Napoléon Ier*. Ипак, очигледна пропагандна намера француског владара у том периоду није дозволила да сва писма буду објављена. Настојања да се тај недостатак превазиђе и да се сакупи и остатак писама никада није довршен, али су томе најближе пришле збирке *Lettres inédites de Napoleon Ier, (An VIII-1815)* из 1897. године и *Lettres inédites de Napoleon Ier: Collationnées sur les textes et publiées*, из 1898.

Списку значајних извора треба додати и дело *Lettres sur la Perse et la Turquie d'Asie*, објављено у Паризу 1819. године. Представља збирку писама која је са својих путовања пријатељима слао питомац француске владе на Истоку, Ж. М. Танкоањ. У овој књизи могуће је наћи информације о првој посланичкој мисији Рада Вучинића.

Двема мисијама Рада Вучинића није у целости посвећен ниједан рад српских или страних историчара. То не значи да је немогуће наћи значајне књиге које истражују његова посланства и дају корисне анализе капетанове личности, покушаја да Наполеона заинтересује за српско питање и односа устаничке државе према Француској. На првом месту неопходно је поменути докторску дисертацију *Француско-српски односи за време Првог устанка*, одбрањену у Београду 1933. године. Аутор, Петар И. Поповић (1899-1987) био је српски историчар, детаљно упознат са историјом односа две државе. Рад је утемељио на поменутом зборнику извора *Исписи из француских архива*. Тему је обрадио хронолошки. Свако ново потпоглавље започињао је кратким освртом на политичку ситуацију у Европи у периоду који ће наредни редови обрадити. Изворе је анализирао са објективношћу и успео да оживи и дочара природу веза које су постојале између устаника и француског државног врха. Област занимања није дозвољавала да пуна пажња буде посвећена изворима који помињу Вучинића, али је његовим мисијама природно посвећена дужна пажња. За разлику од рада који се сада налази пред читаоцима циљ је био више

приказати однос Србије према Наполеону, него обрнуто. Текст обилује цитирањем извора и њиховом, понекад недовољно разрађеном, анализом.

Значајне информације о општој политичкој ситуацији у Европи и спољнополитичкој страни устаничке државе могуће је наћи у раду Михаила Гавриловића *Из нове српске историје*, написаном 1926. године. Овом темом, са приступом новијој литератури, позабавио се и Чедомир Попов (1936-2012) у зборнику *Европа и српска револуција 1804-1815*, који је сам приредио у Београду 2004. године. Потпоглавље посвећено капетану Вучинићу није нарочито иновативно и ослања се на претходно поменути дисертацију Петра И. Поповића.

Српским послаником бавио се и Драго Роксандић (1948-), историчар из Хрватске. Занимање за крајишко друштво за време француске власти на овим просторима довело га је до истраживања мисија капетана Вучинића. У овом раду коришћен је чланак *Радо Вучинић, изасланик српских устаника на двору Наполеона I*, Роксандићева анализа капетанове личности, његовог разумевања нације, политике и геополитике, једном речју особина и ставова који су кључно утицала на мисије које су му биле поверене. Чланак је могуће наћи у зборнику *Југословенско-француски односи: поводом 150 година од отварања првог француског конзулата у Србији*, издатом у Београду 1990. године. О прецима српског посланика могуће је наћи информације у књизи *Карловачко владичанство: прилог к историји српске православне цркве*, штампаној у Карловцу 1891. године. Аутор Манојло Грбић (1844-1899) био је црквени великодостојник, професор Учитељске школе и историчар. Животно дело посветио је сакупљању података о српском народу изван поробљене отаџбине, посебно се посветивши историји цркве и унијаћења.

Питањем односа између Наполеонове Француске и осталих европских сила бавио се велики број радова, иако је релативно мали проценат сконцетрисан искључиво на дипломатску активност. Празнине остављене истраживањем домаћих радова попуњене су читањем неколико страних аутора. Искоришћене су књиге *Europe and the French Imperium 1799-1814* историчара Џофрија Блума (1898-1988), *Napoleon and the Art of Diplomacy* Виљема Р. Нестера (1956-) и *The Transformation of European Politics 1763-1848* Пола В. Шредера (1927-).

Имена личности у раду наведена су у њиховом српском облику. У случају капетана Вучинића постоји извесно неслагање у погледу номинатива његовог имена, па се јавља у литератури као Радо и Раде. Овде је изабран први облик, односно онај који је сам капетан користио и који се може наћи код већине аутора (значајан изузетак је Петар И. Поповић, који користи други облик имена). Називи градова дати су у облику који је коришћен у изворима, али су наведена и модерна српска имена за њих. Сви датуми наведени у тексту односе се на грегоријански календар.

2. Увод

Први српски устанак и Прво француско царство два су појма и две идеје које су живеле и, само привремено, пропале у готово истом временском периоду. Почетак дугог 19. века показао се као прекретница за ова два европска народа. Циљеви и думети њихових елита постојали су и мењали се у условима које су диктирали односи великих сила Старог континента, а које су у великој мери створили поступци Француске током и после чувене Револуције. Везе српских и француских државника у овом периоду истражене су у релативно малом броју радова. Ово не чуди обзиром на низак степен званичне комуникације, чији су обим одредили већи проблеми са којима се суочавала свака од поменутих страна, али и неједнак положај Француске и Србије. Неоспорна је, пак, чињеница да су државници обе земље имали више него оправдане разлоге да се занимају за прилике у другој и међусобне односе. Француска је обраћала пажњу на све кутке света, радећи на постизању циља доминације Европским континентом. Српски устаници били су осуђени на неопходност стране помоћи. Природна заинтересованост за шире геополитичке промене била им је заједничка.

Овај рад пажњу посвећује активности српског дипломате, капетана Рада Вучинића, који је у периоду од 1809. до 1814. године представљао везу између српских устаника и француског цара и његовог окружења. Први циљ текста није да се његова делатност само документује и изложи, нити да се испита оправданост или успешност предузетих мисија. Жеља је аутора да проникне у природу односа две стране и упореди истинске намере и погледе творца политике у Француској и Србији у року од пет година. Највише пажње биће посвећено плановима и жељама цара Наполеона I Бонапарте, начину на који је у различитим периодима посматрао и реаговао на Први српски устанак, све кроз призму његовог и понашања његове околине према капетану Вучинићу.

Неопходно је, најпре, истражити историју опхођења Француске и императора Наполеона према српским устаницима у периоду који је претходио 1809. години. Буна српског народа Смедервског санцака против Дахија отпочела је на Сретење, 15. фебруара 1804. године. Српска елита тада је у Орашцу за предводника побуне изабрала Ђорђа Петровића – Карађорђа. Наполеон Бонапарта, изданак ђеновљанског племства са Корзике, у то време био је прва личност Француске републике. Његове победе у Италији (1796-1797) и боравак у Египту (1797-1799) отвориле су му пут да државним ударом преузме

власт. Године 1802. понео је титулу доживотног конзула, суштинског владара земље. У месецима након почетка српског устанка, његова жеља да постане монарх потврђена је на изборима. Маја 18. 1804. године француски Сенат прогласио га је за цара Француза.

Наполеоново интересовање за Источно питање приметно је од почетка његове политичке каријере. Током прве године у Италији генерал је предвиђао распад Османске империје. У складу са плановима Директоријума, тадашње француске владе, желео је да за Француску обезбеди прво место у могућој деоби Турске. Његови планови о освајању Египта и отварању пута ка британској Индији пропали су. У периоду до 1804. године мења мишљење и залаже се за помоћ ослабљеној царевини у циљу њеног опоравка,¹ као начина да се Хабзбурзима и Романовима онемогући даље ширење утицаја. Султану Селиму III шаље саветенике, а на побуне народа под влашћу Османлија гледа са негодовањем. До краја 1804. године задовољава се одржавањем мреже агената на Балкану. Не губи из вида покрет српског народа и не пропушта да га, као наводни пројекат Русије, искористи да окрене Аустрију и Турску против цара Александра I Павловича Романова.² Наполеон и француски чиновници на Балкану и лично су били мишљења да руски император за сопствени рачун жели да подржи стварање српске државе.³ Успешно уништивши добре односе Османлија са Русијом током 1805. године, Наполеон је извојевао битке код Улма и Аустерлица и приморао Беч на Пожунски мир. Његовим одредбама Краљевина Италија, чији је владар такође био Наполеон, од Аустрије је наследила Венецију, Истру и Далмацију са Боком Которском. Француски утицај у Истанбулу постао је доминантан. Русија је остала у рату и њена дипломатија тежила је да Порту окрене против Наполеона и притом је измири са устаницима. То је чинила користећи се застрашивањем наводним могућим покровитељством над Србијом. Цар Француза разумео је важност Турске, па је активно радио на сузбијању руских покушаја.

Читаве 1806. године Наполеон и француске власти у Далмацији за циљ имају да се српски устанак оконча. Њихове стрепње биле су везане за могућност да Русија преко Србије угрози француску јадранску обалу. Са друге стране, француска противница на истоку била је свесна да би недостатак директне помоћи довео до устаничког зближавања

¹ Петар И. Поповић, *Француско-српски односи за време Првог устанка*, Београд 1933, стр. 2-5.

² *Исто*, стр. 13.

³ Чедомир Попов, „Французи и српска револуција 1804-1815.“, у: *Европа и српска револуција 1804-1815.* (ур. Чедомир Попов), Нови Сад 2004, стр. 322.

са Паризом. Наполеон је одржавао од пролећа живе везе са султаном. Након пада београдске тврђаве у руке српских устаника 27. децембра 1806. године и турске објаве рата Русији три дана касније, француска дипломатија додатно се заинтересовала за Србију. Сукоб Порте са Русијом управо је био производ француског утицаја и инсистирања да се султан без консултације са императором Александром умеша у ствари Дунавских кнежевина. Руски монарх одговорио је војним запоседањем Влашке и Молдавије, док је Porta објавила рат. Са друге стране, устаници су показали снагу, отворивши руској војсци пут ка Боки Которској, што је за Наполеона огроман ризик.

Почетак следеће године видео је долазак два француска чиновника у Травник (17.02.1807.) и Видин (20.02.1807.). Поред уобичајених задатака везаних за осигуравање трговине они су имали и друге, незваничне. Пјер Давид је из Травника требало да извештава о ситуацији у Србији, док је *adjutant-commandant* (пуковник) Луј Огист Франсоа Меријаж у Видину имао обавезу да утицајем на снаге Пазван-Оглуа и његовог наследника Мула-аге спречи могуће спајање руских и српских.⁴ На пролеће, Огист Мармон, предводник француских снага у Далмацији, послао је у Босну један одред са циљем да помогне у борби против устаника.⁵ Одбијање турских снага да га прихвате био је једини разлог што Француска није сама учествовала у гушењу устанка. Након што су Руси постигли извесне успехе у рату, а Британија заузела Александрију султан је био спреман да прихвати отворену Наполеонову помоћ. Овог пута план је пропао због смене на престолу. Селима III заменио је Мустафа IV, нерасположен да дозволи француским војницима да запоседну делове Босне и Србије, до чега би неминовно дошло.

Седмог дана јула 1807. године потписан је Тилзитски мир између царева Наполеона I и Александра I. Две силе решиле су већину горућих питања и постале савезнице. Наполеон је био одлучан да посредује миру између Русије и Турске, али и спреман да Османлије по потреби остави на цедилу - Болесник на Босфору у том тренутку није био користан.⁶ Француски чиновници на Балкану не мењају однос према Србима,⁷ радећи заједно да уклоне Карађорђа и ослабе устанак. Узрок томе треба тражити у необавештености о тајним одредбама Тилзита и инерцији. Наполеон ипак није могао бити

⁴ Петар И. Поповић, *нав. дело*, стр. 45.

⁵ Чедомир Попов, „Французи и српска револуција 1804-1815.“, у: *Европа и српска револуција 1804-1815.* (ур. Чедомир Попов), стр. 343.

⁶ Михаило Гавриловић, *Из нове српске историје*, Београд 1926, стр. 9.

⁷ Петар И. Поповић, *нав. дело*, стр. 72-73.

придобијен за нове покушаје против Србије. Савез са Русијом био је далеко значајнији од покушаја да се помогне Турској. Упркос противљењу француских чиновника, руска дипломатија успела је да добије извесне гаранције за устанике, након потписаног примирја са турским снагама у Слобозији 24. августа 1807.

У месецима након Тилзита приметан је пад француског интересовања за Србију. Карађорђе и Правителствујушчи совјет желели су измирење са Портом уз заштиту Русије, али и Француске. Године 1808. Француска наставља акцију прикупљања информације о Србији, али је према њој мање непријатељски настројена. У мају нова смена на турском престолу видела је долазак на власт султана Махмуда II. Нестабилност царевине говорила је у прилог напуштању те државе као савезнице. Настају нови планови за поделу Турске у договору са Русијом, који су предвиђали да Србија у било ком облику припадне Аустрији. Пропашћу тих преговора Александар и Наполеон се 12. октобра у Ерфурту договарају о очувању Османске империје под условом руског преузимања Влашке и Молдавије. За Србију остварење такве погодбе значило би пропаст. Ипак, непријатељства Русије и Турске настављена су већ у марту 1809. године, пропашћу преговора. Већ тада постало је очигледно да Русија неће беспоговорно пратити француску политику на Истоку. Истог месеца Меријаж, од јесени претходне године настањен у Крајови, напустио је султанову државу и придружио се свом монарху у аустријском граду Ландсхуту. Након Наполеоновог заузећа Беча пуковник је постављен за команданта града. Неоснована оптужба за издају и суђење окончани су ослобођењем,⁸ па је командант остао у Аустрији. Његов боравак у близини Србије показаће се у наредном периоду важним за истраживање дипломатских мисија капетана Вучинића.

⁸ *Исписи из Париских архива (Грађа за историју Првога српскога устанка)*, (прикупио Михаило Гавриловић), у: *Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа, Друго одељење, Споменици на туђим језицима*, Књ. I, Београд 1904, XIX.

3. Прва мисија

Ратна година 1809. представљала је доба великих контраста за француску и српску страну. Офанзива устаника превремено је и трагично окончана поразом на Чегру 31. маја. Турске снаге кренуле су ка Београду, Карађорђе је уз велику муку успео да спречи опште расуло, док је шеф руске дипломатске мисије Константин Константинович Родофиникин напустио Србију. Са друге стране, цар Наполеон извојевао је код Ваграма победу која му је омогућила да заузме Беч и отпочне преговоре о окончању рата Пете коалиције. Упркос понеком поразу и многобројним жртвама император је доказао да је Француска остала прва сила континенталне Европе. Управо у овим месецима родиће се идеја да Србија у Француској нађе заштитницу. Окретање устаничких вођа Паризу не треба да чуди. Осим очигледног утицаја Наполеонове скоре победе, алтернатива у том тренутку тешко да је постојала. Аустријско царство водило је борбу за опстанак, док је Русија виђена као одговорна за српски пораз, великим делом због релативне неактивности њене војске и дипломатије у претходном периоду.⁹ То не значи да устаници нису покушали да и те силе даље заинтересују за свој проблем. Месец август видео је понуду Хабзбуршком двору да запоседне тврђаве у Србији и преузме покровитељство над земљом. Одлуком Клеменса Венцела грофа Метерниха, аустријског министра спољних послова, ово није озбиљније разматрано. Наде у овом периоду биле су уперене ка цару Француза.

Година 1809. представља и почетак дипломатске мисије капетана Рада Вучинића. О српском посланику и његовом животу пре ове године незахвално је писати. Обзиром да за тему рада ово питање није од нарочитог значаја нема потребе посветити му превише пажње. Треба поменути да су многи истраживачи, међу њима Михаило Гавриловић и Драго Роксандић, открили само толико да је капетан рођен у Карловцу, на подручју Лике, као поданик Хабзбуршке монархије. Време његовог рођења није утврђено, али је сигурно претпоставити да је 1809. године већ био зрео човек. Његова породица била је поштована, делом због борбе њених чланова против уније током 18. века.¹⁰ Вучинић је, по сведочењу аустријских чиновника, био „крупног стаса, црномањастог, мршаваог лица, мрких обрва

⁹ Петар И. Поповић, *нав. дело*, стр. 110-112.

¹⁰ Манојло Грбић, *Карловачко владичанство: прилог к историји српске православне цркве*, Књига 2, Карловац 1891, стр. 107.

које прелазе преко носа, сивих очију и црне браде“.¹¹ Био је образован и говорио неколико језика. Вучинићев долазак у Србију није документован, па је немогуће одредити на који начин је ступио у Карађорђеву службу, нити да ли је официрски чин задобио раније. Познато је да је у Правитељствујушчем совјету имао доброг пријатеља, Савића Југовића, који је уживао Карађорђево поверење.¹² Могуће је да је уз његову помоћ успео препоручити се вођи устаника.

О Вучинићевом избору за деликатну и значајну дипломатску мисију могуће је говорити са нешто више сигурности. Веома је вероватно да је у устаничкој Србији био једна од особа која је најбоље познавала прилике у пределима под француском управом. Царска војска је од 1805. године била стално присутна у Далмацији, па је и капетан могао више знати о њеном устројству и најзначајним личностима. Из будућих докумената, писаних његовом руком, очигледно је да је познавао француски језик дипломатије, па је представљао идеалан избор за комуникацију са Наполеоном. Истраживач Петар И. Поповић сматра да је могуће да је сам Вучинић био један од иницијатора идеје обраћања Француској.¹³ Драго Роксандић ово прихвата и закључује да је капетан лично био окренут Француском царству, да је у тој држави видео темељ будућности сопствене. Његово неповерење према Русији и Аустрији није било производ скорих дешавања, већ личног осећања заснованог на историјском искуству српског народа.¹⁴ Немогуће је искључити место његовог рођења, познавање често округних мера бечког двора према Србима, али и руске жеље да само искористи балканске православце.

Августа 28. 1809. године Карађорђе се у Београду састао са члановима Правитељствујушег совјета и одлучено је да се цару Француза пошаље посланство. Том приликом састављена су три документа. Лично писмо српског предводитеља Наполеону I праћено је текстом молбе (решења) за заштитом од 15 тачака и писмом француском вицеконзулу у Букурешту, Жозефу Ледуу. Обзиром да је време радило против устанка, капетан Радо Вучинић истог дана је примио упутства за рад и пуномоћје, те се упутио ка

¹¹ Драго Роксандић „Радо Вучинић, изасланик српских устаника на двору Наполеона I“, у: *Југословенско-француски односи: поводом 150 година од отварања првог француског конзулата у Србији*, (ур. Славенко Терзић), Београд 1990, стр. 57.

¹² *Исто*, стр. 57.

¹³ Петар И. Поповић, *нав. дело*, стр. 113.

¹⁴ Драго Роксандић „Радо Вучинић, изасланик српских устаника на двору Наполеона I“, у: *Југословенско-француски односи*, (ур. Славенко Терзић), стр. 58.

престоници Влашке. Тамо је стигао половином септембра.¹⁵ Устаници вероватно нису знали где се цар налазио, па је било неопходно ступити у контакт са Србији најближим француским чиновником. Вучинић је примљен од стране вицеконзула и на овом месту треба анализирати пимо које је овај тада примио. Текст писма од две реченице понудио је све неопходне информације. Карађорђе је Ледуу препоручио носиоца писма за кога је искористио епитет „Сербин народа сербског“.¹⁶ Ово је требало додатно да назначи поверење српског вођства у капетана Вучинића, иначе поданика Аустријске царевине. Вицеконзулу је био предат и други документ, молба.

Овде је пожељно анализирати текст молбе и писма директно упућених Наполеону. Прве две тачке молбе односиле су се на чињеницу да је српски народ ратом осигурао слободу и право да сам изабере покровитеља, те на жељу да заштитник Србије постане управо цар Француза.¹⁷ Приметно је да Карађорђе и Совјет у први план нису ставили старину нити традиције свог народа, већ управо његову скору борбу и жртву положену за ослобођење. Такав приступ одговара молби упућеној императору који је живот посветио амбицији да превазиђе скромно порекло и постане најмоћнији човек Европе. Устаници су разумели и било им је блиско револуционарно разумевање легитимитета, које је и Наполеону дозволило долазак на власт.¹⁸ Паметно је такође било алудирати на догађаје из скорије историје који би монарху били познати. Наредне тачке односиле су се на корист коју би Наполеонова „Узвишена Личност“ и француски „Велики Народ“ имали од покровитељства над Србијом.¹⁹ Српски народ преузео би обавезу да сачува верност цару, француски гарнизони били би добродошли у свим градовима, док би устаници прихватили француске непријатеље за своје. Карађорђе и Совјет истакли су могућност мобилизације сународника у Босни, Херцеговини и Мађарском краљевству, али и Бугара, у цареву корист. На кратко прекидају до тада консистентан начин излагања стратешких повољности, како би понудили Царству и своја природна богатства. Не пропушта се прилика да се цар заинтересује за важност простора на којем живи српски народ. У случају

¹⁵ Петар И. Поповић, *нав. дело*, стр. 113-116.

¹⁶ „Кара-Ђорђе француском консулу Леду у Букурешту.“, бр. 404, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), Београд 1904, стр. 468.

¹⁷ „Решење српскога народа, којим тражи Наполеонову заштиту.“, бр. 403, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), Београд 1904, стр. 465.

¹⁸ Драго Роксандић „Радо Вучинић, изасланик српских устаника на двору Наполеона I“, у: *Југословенско-француски односи*, (ур. Славенко Терзић), стр. 60.

¹⁹ „Решење српскога народа, којим тражи Наполеонову заштиту.“, бр. 403, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 466.

немогућности француских трупа да допру до Србије, устаници моле за помоћ у новцу и војно образованим кадровима. Поновно помињање Бугарске јасно сведочи о разумевању да је Балкан за Француску битан колико и његова могућност да повеже западну Европу са Црним морем и Азијом. Било је неопходно наметнути мишљење да би уз српску помоћ Дунав могао постати француска река. Претња коју би одани Срби могли представљати за Мађарску, која је „подпора Аустрије“,²⁰ мудро је наглашена, обзиром да је император и даље био у рату са овом силом. Дванаеста, тринаеста и четрнаеста тачка документа излажу најскорије догађаје који су утицали на Устанак. За неуспех офанзиве 1809. године окривљени су Руси, у циљу потврде да је српски народ решен да у Наполеону нађе јединог заштитника. Последња тачка молбе односила се на вицеkonzула Ледуа. Он је замољен да ове жеље саопшти свом суверену и да му што пре упуту српског посланика са писмом.²¹

Писмо које је Карађорђе написао цару Француза било је кратко. Вођа устаника признао је Наполеонову моћ и славу, те ласкаво изјавио да многи народи у његовој узвишеној личности налазе „избавитеља и законодавца свог“.²² Препоручио је императору и свој славено-српски народ и ослонио се на већ поменуте молбе да детљано упознају Наполеона са могућношћу која му је представљена.

По примању српског посланика вицеkonzул Леду није одмах одлучио о даљим корацима, размишљајући о оправданости захтева. Прихватање би значило узнемиравање министра спољних послова Жан-Батиста де Номпер де Шампањија грофа од Кадора, а коначно и императора. Напоследку је оценио да би одбијање могло да произведе више штете, па је услишио све молбе српског вођства. На захтев капетана Вучинића доделио му је пратњу у виду свог пријатеља Ж. М. Танкоања. Питомац француске владе, који се у Персији и Турској бавио изучавањем источних језика, случајно се нашао у Букурешту. Радо је прихватио „мисију за министра спољних послова који се налази у Бечу“ и о томе известио писмом своју пријатељицу.²³ Пропуст да наведе детаље мисије будућег сапутника могуће је приписати њиховој малој занимљивости за примаоца, али и тајности са којом је Вучинић поступао.

²⁰ „Решење српскога народа, којим тражи Наполеонову заштиту.“, бр. 403, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 467.

²¹ *Исто*, стр. 467.

²² „Кара-Ђорђе Наполеону I.“, бр. 402, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), Београд 1904, стр. 465.

²³ J. M. Tancoigne, *Lettres sur la Perse et la Turquie d'Asie*, Paris 1819, str. 273.

Време припрема за пут капетана Вучинића искористио је вицеkonzул на ефикасан начин. Превео је на француски језик примљено писмо и молбу Карађорђа и Совјета. Уз пропратни коментар послао их је 21. септембра 1809. године француском министру спољних послова. Признавши да је узео слободу да о даљим корацима размисли неколико дана, Леду пружа свом надређеном корисне информације, напомињући да је господину Танкоању доделио суму од 1,500 франака за трошкове пута. Није крио узбуђење изазвано мишљу да се снага устанка и српског народа у целини може искористити, посебно у случају потребе напада на мађарску јужну границу.²⁴

Српски посланик и његов пратилац напустили су Букурешт 23. септембра, о чему сведочи управо господин Танкоањ.²⁵ У Беч су стигли половином октобра, а најважнији детаљи пута су нам познати захваљујући француском питомцу. По доласку написао је кратко писмо војводи од Кадора, како би оправдао своје трошкове који су за читавих 400 франака премашили суму која му је уручена у Влашкој. Упознаје нас са чињеницом да су због ратног стања избегли да путују преко Мађарске, радије кренувши околним путем, кроз аустријску Галицију, Шлеску и Моравску. У Лембергу (данашњи Лавов/Лвив у Украјини) капетан Вучинић се разболео, због чега је било неопходно остати у том граду пуна два дана. Наставак пута био је такође скрпљен са великим тешкоћама у виду лоших путева, кварова запрежних кола и обавезе плаћања заштите аустријским војницима.²⁶ У касније објављеним писмима Танкоањ обавештава своју пријатељицу да је до Лавова стигао преко Молдавије, и даље не помињући свог сапутника, мада је на основу датума лако закључити да је Вучинићева болест трајала најкасније од 1. до 3. октобра.²⁷ У времену које је српском посланику било потребно да дође до Беча, недалеко од овог града у дворцу Шенбрун потписан је 14. октобра мир између Француске и Аустрије. Наполеон је успео од противника узети Трст, Истру део Крањске, Корушке и Хрватску до реке Саве. Убрзо потом и званично су основане Илирске провинције, део Француског царства.

Крај рата није смањио интересовање француских чиновника и државника за српског посланика. Већ 17. октобра 1809. године министар Шампањи одговорио је вицеkonzулу

²⁴ „Леду, француски вице-kонсул у Букурешту, министру иностраних дела.“, бр. 424, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 481.

²⁵ J. M. Tancoigne, *nav. delo*, str. 274.

²⁶ „Mr. Tancoigne, élève interprète, à Mr. de Champagny.“, бр. 434, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 488.

²⁷ J. M. Tancoigne, *nav. delo*, str. 277-278.

Ледуу писмом, које је садржало и инструкције поводом српских захтева. Одобривши пређашњу активност свог подређеног, министар је објаснио да није било довољно времена да упозна цара са молбом устаничког вођства, те да ће то бити могуће у Паризу. Обзиром да је император напустио Беч само дан пре слања писма, вероватно је да је заиста било немогуће обратити му се поводом српског питања. И поред тога, готово је сигурно да се он не би састао са српским послаником, па је министар сам могао поступати. Иако је рат био окончан и српски покрет изгубио на важности за Француску, војвода од Кадора је ревносно захтевао да му сваки предлог устаничке владе буде прослеђен, а да посланици буду третирани као особе од интереса. Предвиђао је могућност доласка будућег српског депутата у Париз. На своје министарство преузео је обавезу да вицеконзулу исплати све авансе које би овај употребио ради „слања цару људи који траже његову заштиту“.²⁸

У приложеним инструкцијама министар је показао бескрупулозну тактику задржавања Срба у сталној неизвесности. Спремност српског вођства да се потчини Наполеону деловала је примамљиво, па није било мудро одбацити је, чак иако устаничка помоћ није могла бити тада искоришћена. Француски државни врх стално је вапио за истинитим вестима са Балкана, па је жеља да се контакти са устаницима наставе више него логична. Царева решеност да остане у миру са Турском остала је неоспорна, али је Шампањи написао да „Његово величанство не може остати потпуно равнодушно према судбини једног народа који је показао толико постојаности и храбрости“.²⁹ Вероватно је да ова изјава није плод познавања царевог карактера и убеђења, већ показатељ да Први српски устанак још може бити користан за Француску. Министар је био уверен да ће император желети да са устаницима одржава везе, које су природно морале остати скривене. Иако је одбио могућност коришћења Срба против Аустрије, предвидео је Наполеонову помоћ у случају турске објаве рата Француској. Тај детаљ нам помаже да разумемо да је након Шенбруна постојао огроман број потешкоћа са којима је Париз морао да рачуна. Последњи део инструкција обухвата практичније наредбе. Вицеконзулу је наложено да подржи везе устаника са Црногорцима, уз уверење да би њихов утицај могао спречити овај део српског народа да ратује против француске војске у Боки Которској. Будући српски посланици имали су бити упућени команданту Меријажу, који је надаље

²⁸ „Министар иностраних дела француском вице-конзулу у Букурешту.“, бр. 435, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 489.

²⁹ *Исто*, стр. 490.

требало да буде смештен у Лајбаху (Љубљана у Словенији). Овај избор не чуди, обзиром на пуковничково познавање прилика у Србији и његову могућност да води незваничне, али значајне разговоре. Укратко, устанике је требало убеђивати у могућност француске помоћи, одржавајући дистанцу због већ крхких веза Наполеона са Русијом и Турском.

Уз писмо вицеконзулу у Букурешту војвода од Кадора саставио је и једно упућено Карађорђу, датирано на 17. октобар 1809. године. Ословивши га једноставно господином, укратко је објаснио да није било могућности да са Наполеоном разговара о писму које је донео Радо Вучинић, те да ће од цара примити наређења када се састану у Паризу.³⁰ Текст је лишен било какве церемонијалности, обзиром да у европским дипломатским круговима Карађорђе није имао званично место. Министар је једноставно обавестио српског врховног предводитеља о ситуацији. Чињеница да је одговорио слаже се са Шампањијевом политиком чувања Србије као резерве. Капетан Вучинић је са своје стране министру послао лично писмо, у којем му је ласкавим речником поновио спремност свог народа да се стави под Наполеонову заштиту. Тада је започео тренд који ће се наставити у наредним годинама и који је подразумевао називање сопствених сународника Србијанцима (*Serbiens/Serviens*). Он није желео да направи грешку и назначи да је представник свих Срба, већ само оних из Србије који су подигли устанак. Такав приступ инсинуирао је да је снага српског народа већа од тадашње устаничке. Замолио је да државник пошаље у Србију стручњаке који би оценили тачност устаничких тврдњи о рудном богатству и да чиновнике на територији Турске обавезе на помоћ у одржавању веза са царем.³¹ Министар је српског посланика упутио на команданта Меријажа.

Два човека састала су се у Бечу истог дана, 19. октобра. Извештај који је француски официр послао свом надређеном открива детаље разговора. Капетан Вучинић изложио је податке стања у Србији, што је за саговорника било значајно, и потрудио се да га убеди у коначност устаничке одлуке да одбаце руско покровитељство. Меријаж је прво Вучинића саветовао да утиче на српско вођство да помогне Француској у обуздавању црногорских упада у Боку Которску, што је у складу са непосредним интересима његове државе. Депутата је убедио у јачање Наполеоновог утицаја у Турској и могућност

³⁰ „Министар иностраних дела Кара-Ђорђу.“, бр. 436, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 489.

³¹ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 437, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 491.

посредовања у миру или помоћи у рату. Командант је био уверен да је споразум са Османском империјом заиста могућ и да је Вучинића ово задовољило,³² иако су њихови разговори били далеко од званичних и нису представљали став министра спољних послова или цара. Захваљујући Меријажу познато је да је српски посланик кренуо ка Љубљани тек 8. новембра 1809. године, претходно обавестивши Карађорђа о детаљима мисије.³³ Командант се ка истом граду упутио само три дана раније.

Извештај француског вицеконзула у Букурешту министру од 8. новембра открива још занимљивих детаља. Наиме, он се састао са још једним српским послаником, иначе задуженим за везу са руском војском. Пратећи министрове наредбе, вицеконзул је убедио устаничког изасланика у Наполеонову добру вољу према Србији, добивши заузврат прецењено уверење да ће по повратку тог посланика у Београд престати црногорски упади на француско тло.³⁴ Чиновник је само пратио упутства и учествовао у идеји уливања поверења устаницима у јако неизвесну Наполеонову помоћ.

Командант Меријаж обавестио је свог надређеног да је капетан Вучинић напустио Љубљану само неколико дана након његовог доласка. То се десило најкасније 2. децембра 1809. године, када је извештај настао. Разлог посланиковог задржавања налазимо у жељи да сачека завршетак француске окупације Хрватске, кроз коју је морао проћи до Срема и даље до Београда.³⁵ Планирао је да сврати до Ријеке, где су га чекала даља упутства.³⁶ Француски официр замолио је за наређења, обзиром да га је Вучинић обавестио о могућем доласку два посланика и једног члана Совјета у Љубљану. По његовим речима они би могли захтевати да буду упућени у Париз. Меријаж није пропустио да Вучинићу скрене пажњу на важност дискреције,³⁷ не желећи да француску управу у Илирским провинцијама или себе превише веже за српски покрет. Вучинић се Меријажу обратио писмом из родног Карловца 27. децембра 1809. године. Објаснио је да су лоше време и његова слабост

³² „Извештај барона Меријажа министру иностраних дела о разговору са Р. Вучинићем.“, бр. 438, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 494.

³³ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 441, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 496.

³⁴ „Француски вице-консул у Букурешту министру иностраних дела.“, бр. 436, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 498.

³⁵ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 458, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 507.

³⁶ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 441, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 496.

³⁷ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 450, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 502.

одговорни за дуготрајност пута, али да је сутрашњи дан одредио за полазак ка Београду. Известио је о свом присуству на свештеничкој скупштини која је одлучила да народ инструкује ка покорности суверену,³⁸ цару Наполеону I. Покушао је, дакле, да убеди Француза у своју и оданост целокупног народа. Меријаж је Шампањија известио о овоме првог дана нове 1810. године, чудећи се капетановом дугом путовању, али задржавајући објективност и не нудећи предлоге. Приложио је оригинално Вучинићево писмо.³⁹

Капетан је у Београд стигао током јануара, могуће средином месеца.⁴⁰ Сигурно је претпоставити да је одмах поднео извештај Карађорђу и Совјету. На тај начин окончана је прва његова дипломатска мисија. Њен циљ није оправдан. Српски посланик није ступио у контакт са императором. Очигледно је било да Француска није могла у том тренутку угрозити свој положај нити пријатељство са Османском империјом. Само интересовање министра спољних послова представљало је помак, макар оно било на нивоу стратешког калкулусања. Успех прве мисије капетана Вучинића огледа се у почетку комуникације са француским државником и њему подређеним чиновницима. Дијалог је уливао наду у могућност договора и дозволио је даље везе устаничког вођства са француским властима. Треба поменути да је Карађорђе пре Вучинићевог повратка послао у Париз преко Љубљане још једног посланика са писмима.⁴¹ Овом приликом то је био Никола Шкуљевић, трговац родом из Мостара. Он је потребна документа изгубио или су му украдена на територији Аустрије. Наредна дипломатска мисија биће поверена опробаном капетану Вучинићу.

Француска штампа, заинтересована за догађаје везане за устанак, није посветила ниједну реч посланству капетана Вучинића. Разлог томе лако је наћи у тајности са којом је капетан извршио мисију, тесно везаној са чињеницом да су париски и други листови преписивали вести из аустријских новина. Не треба занемарити да министар спољних послова није могао бити расположен према идеји да вест о посланику доспе до читалаштва у отаџбини путем, ионако цензурисане,⁴² штампе.

³⁸ „Радо Вучинић команданту Меријажу.“, бр. 441, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 504.

³⁹ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 458, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 507.

⁴⁰ Петар И. Поповић, *нав. дело*, стр. 123.

⁴¹ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 468, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 516.

⁴² *Француска штампа о Првом српском устанку*, (пр. Драгослав Јанковић), Београд 1959, стр. 3.

4. Друга мисија – пут у непознато

Почетак 1810. године није видео значајне промене на пољу дипломатије младе српске државе. Упркос покушајима и жељама често супротстављених главешина, општа политичка атмосфера у Европи није дозвољавала помак. Са Русијом и Аустријом су одржаване везе, али је било очигледно да две силе нису могле, или нису желеле нарочито помоћи. Француски чиновници на Балкану наставили су будно да прате ситуацију.

Карађорђе и Правитељствујушчи совјет нису губили време у покушајима да са Паризом развију пријатељске односе и заинтересују цара за своју ствар. Како је речено, капетан Радо Вучинић вратио се у Београд половином јануара 1810. године. Већ 22. дана тог месеца састављена су три писма намењена Наполеону I, француском министру спољних послова и пуковнику Меријажу. Остало је сачувано и пуномоћје издато српском посланику. Овом приликом његова мисија није подразумевала само остваривање контакта са Наполеоном. У плану је било да капетан постане прави амбасадор и дата му је „пуна власт да пред престолом Његовог царског и краљевствог величанства вољу, жеље и нужду народа изложи“, те да „даје ноте, решења очекује и одговоре чини“.⁴³ Карађорђе и Совјет обавезали су се на поштовање свега што капетан у складу са својим упутствима успе да уради. У документу су поменута његова верност и услуге отаџбини. Ово говори о поверењу које је устаничко вођство имало у Вучинића, као и позитивном ставу према првој његовој дипломатској мисији.

Писмо Наполеону било је састављено са очекиваном ласкавошћу, задржавајући кратак и јасан карактер. Император је обавештен о претходним посланствима и опстајућој жељи устаника да прихвати покровитељство над Србијом. Формула о Вучинићевом заступању свега што благостање народа захтева пред царским престолом је опстала. Наполеон је назван Великим, док његовом „величанству ништа није немогуће“.⁴⁴ Претпостављено је да Наполеон није био лично упознат са многим детаљима претходних мисија, па је мудро било направити од писма целину која ће му пружити најважније информације. Упада у очи да су наредна писма царевим подређенима сличне дужине и не мањају у смислу ласкавости према примаоцима. Јасно је да устаници нису имали заблуда

⁴³ „Пуномоћство издато Р. Вучинићу.“, бр. 464, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 513.

⁴⁴ „Кара-Ђорђе Наполеону I.“, бр. 461, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 510.

о томе са киме ће капетан Вучинић највише комуницирати и преко кога ће покушавати да оствари српске циљеве. Карађорђево писмо војводи од Кадора такође се осврнуло на претходно успостављене везе. Врховни предводителъ захвалио се на одговору који је добио крајем претходне године и изразио жаљење због немогућности разговара са императором о устаничким захтевима. Напоменуо је да га министрова благонаклоност теши да „у Паризу заорављени бити нећемо“.⁴⁵ Карађорђе се надао и молио Шампањија да код цара заступа српске интересе. Његова одлука да се на тај начин обрати државнику говори о потреби да у француској престоници осигура пажњу значајног савезника.

Писмо „господину генералу“ Меријажу одише задовољством што га је цар одредио за кореспонденцију са Србијом, јер су „његове одличне особине и врлине добро познате у нашој држави“.⁴⁶ Карађорђе и Совјет надали су се утврђивању пријатељства између два народа и молили се Богу да пуковника ускоро виде у својој држави. Препоручили су му капетана Рада Вучинића и замолили да га прими у заштиту. Три писма заједнички имају циљ да одрже успостављене везе са француским државним врхом и чиновницима и да убеди Париз у одлучност српских устаника. Одлука да се на тај начин настави комуникација са Француском била је оправдана. Французи су са пажњом пратили српски однос према Русији и покретима војски ове царевине око Дунава. Меријаж је био задовољан. Сматрао је да се погледи и амбиција Црног Ђорђа сукобљавају са руским жељама да овладају српским градовима са десне стране Дунава,⁴⁷ што је и за Наполеона било неприхватљиво. Војвода од Кадора, ослањајући се на извештаје својих чиновника, у инструкцијама послатим новом вице-конзулу у Букурешту примећује да је осећање према Русима махом негативно. Желео је наставак утврђене политике и саветовао подређеног да га обавештава о ситуацији у Србији и покушајима устаника да ступе у контакт са царом.⁴⁸

Пуковник Меријаж запутио се из Љубљане ка Трсту у другој половини фебруара 1810. године. На последњој станици пре доласка у лучки град сусрео се са капетаном Вучинићем и заједно су тамо стигли 20. фебруара. Наредног дана француски официр био

⁴⁵ „Кара-Ђорђе министру иностраних дела.“, бр. 462, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 510.

⁴⁶ „Кара-Ђорђе команданту Меријажу.“, бр. 463, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 511.

⁴⁷ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 465, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 513.

⁴⁸ „Француски министар иностраних дела француском вице-конзулу у Букурешту.“, бр. 469, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 518.

је сасвим упознат са свим документима која је носио српски посланик. Са своје стране, Вучинић је послао тог 21. фебруара писмо на латинском језику министру спољних послова. У њему га је пробраним речима обавестио да ће се вратити у Љубљану у којој ће сачекати одговор и вест о спасу своје отаџбине.⁴⁹ Његова жеља била је, дакле, да потребна документа пошаље уз помоћ Меријажа у Париз, како ова хитна ствар не би морала да чека. То потврђује његово писмо пуковнику. У њему капетан је поновио убеђеност у Наполеонову заштиту, у могућност мира са Турском и замолио примаоца да пошаље неопходне депеше свом надређеном.⁵⁰ Коначно 21. фебруара сазнајемо о миру на начин на који су га видели српски устаници у првој половини 1810. године. Вучинић је Меријажу доставио жеље српског народа у том погледу.

Српски захтеви у шест тачака разликовали су се односу на оне изложене током прве Вучинићеве мисије. Прва и најдетаљнија тачка описала је услове мира које би устаници прихватили под покровитељством цара. Захтевана је независност Србије и признање Карађорђа и његових мушких потомака за њене господаре. Границе међународно признате државе биле би идентичне онима које су устаници тада обезбеђивали и оне су детаљно наведене. Нарочито је тражено да Србији или некој од великих сила припадну градови Соко, Фетислам (Кладово) и Адакале (Оршава). Овај захтев имао је утемељење, знајући важност ових тврђава за несметану трговину Дунавом. Предлог да њих не преузме Србија, већ друга држава (очигледно Француска или нека њена савезница) показују политичку зрелост. Дунав је за Наполеона био од изузетног значаја и није желео руски утицај на његовим битним тачкама. Зато је понуда ових градова била изводљивија од пуког смештања француских гарнизона у многобројне градове, што је понуђено 1809. године.

Друга тачка изложила је непосредну опасност по Србију од долазеће ратне сезоне, те је Наполеон замољен да пошаље војну опрему и образоване људе. Понуђен је транзитни пут од Карловца, преко Купе и Саве до Београда. Овај предлог не само да је био здраворазумски, него је суптилно наглашавао важност Србије за Илирске провинције. На тај начин направљен је увод ка трећој тачки, која је објаснила важност мира за француску управу на Балкану. Илирске провинције могле би се снабдевати јефтиним намирницама из

⁴⁹ „Радо Вучинић француском министру иностраних дела.“, бр. 472, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 524.

⁵⁰ „Радо Вучинић команданту Меријажу.“, бр. 473, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 525.

Србије, за разлику од скупих из Аустрије. Економска страна предлога на најбољи начин могла је натерати француско вођство да размисли о предлогу. Четврта тачка бавила се другом могућношћу. У случају Наполеоновог рата са Османском империјом Срби би уз своје савезнике Клименте и Црногорце помогли у паду европске Турске. Устаници инвоцирају давну прошлост када кажу: „Срби и други народи исте нације нестрпљиво прижељкују да се ставе под заставе Његовог царског величанства као што су се некада ставили под заставе великог Александра Македонског и својих легитимних царева. Они желе показати свету да су поносни потомци ових старих јунака“.⁵¹ Није потребно нити препоручљиво расправљати о оправданости или истинитости Карађорђевих тврдњи. Намера текста је јасна - показати на који начин српски устаници могу утицати на друге народе и јасно истаћи да Срби знају да ратују, било за своје или за интересе својих добротвора. Позивање на Александра Македонског није случајно, јер је Наполеон као и антички грчки краљ тежио светској моћи. Последње две тачке представљају уверење да ће устаници у случају Наполеоновог одобрења пратити његову политику према Турској.

Пуковник Меријаж озбиљно је схватио српског посланика и приступио је послу. Дана 21. фебруара свом надређеном послао је извештај праћен оригиналима и копијама докумената која је примио од Вучинића.⁵² Меријаж је у разговору са српским послаником и читањем докумената створио слику ситуације у Србији. Војводи од Кадора послао је тачне границе предложене српске државе. Његово је оправдано мишљење било да Турци не би пристали на предају градова као што су Соко, Кладово и Оршава. Његова улога сводила се на информативну, није ништа предложио и пренео је жеље српског депутата и устаничког вођства. Наредног дана, 22. фебруара Меријаж је министру послао писмо у којем му је пренео поновљену изјаву српског посланика да се Србија стави под цареву заштиту. Овом приликом пуковник је успео посланику да пружи наду изјавивши да верује да ће цар благонаклоно примити ново посланство и да су „Срби инспирисали читаву Европу својом храброшћу и истрајношћу“.⁵³ Меријаж је пратио зацртану политику пружања устаницима незваничних, али обећавајућих изјава, док је његов циљ било

⁵¹ „Note remise à Monsieur l'Adjudant-Commandant Mériage, Baron de l'Empire et Membre de la Légion d'honneur, par le Capitaine Rado Wucsenics, plénipotentiaire et député servien.“, бр. 474, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 526.

⁵² „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 471, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 520-521.

⁵³ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 475, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 529.

сакупљање информација. Официрово лично мишљење не би нарочито утицало на министра, колико његова могућност да са тачношћу извести о ситуацији на Балкану. Пуковник је скренуо пажњу на наређења српском посланику да у случају потребе отпутује у Париз. Преузео је одговорност да се са њим врати у Љубљану, где ће моћи да сачекају министров одговор.

Писмо француског официра Карађорђу од 25. фебруара чак је ласкаво и приметна је разлика у односу на претходно. Објашњено је да су потребна документа послата у Париз и да ће „Великодушно срце Његовог величанства без сумње стећи интерес за срећу српског народа“.⁵⁴ Меријажов оптимизам био је неоправдан, сем у смислу пружања наде вођству Устанка, те га тако треба посматрати. Политичка ситуација у Европи није дозвољавала оно што је устаничко вођство желело. Аустрија се успешно приближила Француској, Наполеон се 7. марта оженио ћерком цара Франца I. Постало је очигледно да пријатељство са Русијом не може опстати и да ће интерес словенске царевине увек бити трговина са Великом Британијом и уништење пољске државе, коју је Париз подржавао. Обнављање отвореног непријатељства између Русије и Османске империје даље је значило занемаривање Наполеонових интереса и могућност снажног руског утицаја на Дунаву, посебно у Србији. Изгледа да Вучинићеви покушаји да докаже оданост сународника Француској нису уродили плодом. Цар Француза био је расположен према идеји да Аустрија посредује миру између устаника и Турске, те да се учврсти у Београду.⁵⁵

Карађорђе је Меријажу одговорио 7. априла 1810. године у једнако ласкавом, али мање оптимистичном тону. Очигледно је да је устаничко вођство бринуло о доласку пролећа и нове сезоне ратовања. Стрепња је могуће пренаглашена због покушаја да се о српском питању што пре разговара у Паризу. Писмо изражава уверење да командант има позитивна осећања према побуњеном народу.⁵⁶

Радо Вучинић задржао се у Љубљани два месеца. Знајући његову ревност, вероватно је провео то време у комуникацији са командантом Меријажом. Пуковник није примио за читаво то време ниједно писмо од министра. Ово га је натерало да у договору са

⁵⁴ „Командант Меријаж Кара-Ђорђу.“, бр. 476, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 529.

⁵⁵ Петар И. Поповић, *нав. дело*, стр. 132.

⁵⁶ „Кара-Ђорђе команданту Меријажу.“, бр. 484, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 534.

маршалом Огистом Мармоном, војводом од Дубровника и гувернером Илирских провинција, пошаље српског депутата у Париз. Меријажово дуго писмо свом надређеном од 25. априла 1810. године представља објашњење за тај поступак. Сазнајемо за његов труд да Вучинићу објасни немогућност нагађања царевих намера, али да успешност мисије зависи од односа Француске и Турске у датом тренутку.⁵⁷ На овај начин признао је да се не правда само министру, већ је извесно објашњење био дужан дати и српском посланику. Меријаж је нашао за сходно да обавести војводу од Кадора о чињеници да су Карађорђе и Совјет у Љубљани купили копију Наполеоновог кодекса и да активно траже Кривични кодекс.⁵⁸ Његово интересовање за ситуацију у Србији овде је појачано млаком жељом да покаже министру да Србија има искрене намере у смислу повезивања са Француском.

Капетан Вучинић чекао је у Љубљани до 25. априла, када је у тај град стигао Никола Шкуљевић. Његова мисија односила се на комуникацију са маршалом Мармоном и покушајем устаника да тамошње власти заинтересују за помоћ и трговину. Вучинић је изгледа добио даља упутства преко овог посланика, иако о томе нема доказа. Он је убрзо потом кренуо ка француској престоници, док је Меријаж Карађорђу упутио кратко писмо 26. априла. У њему српског „генерала“ убеђује у своја позитивна осећања према Србима. Обавестио га је да је копију његовог последњег писма послао свом министру преко Вучинића, који „одлази у Париз“.⁵⁹ То значи да је капетан у то време већ могао бити на путу. Француски официр очигледно се осећао изгубљеним без инструкција министра Шампањија. Његова одлука да Вучинића пошаље за Париз логична је. Два месеца без одговора сигурно су морала утицати на наду у позитиван исход мисије. Француска власт у Илирским провинцијама била је укључена у одлуку, а њихово време вероватно је могло бити боље искоришћено него у бављењу српским послаником. Меријаж је знао да министар у ранијем периоду није имао ништа против српског посланства у Паризу. Делује да је и његова лична жеља била да Вучинић покуша да заинтересује државни врх за мисију и реши га обавезе да стално преноси новости везане за капетана.

⁵⁷ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 490, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 538.

⁵⁸ *Исто*, стр. 541.

⁵⁹ „Командант Меријаж Кара-Ђорђу.“, бр. 491, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 541.

5. Српски капетан у француској престоници – време наде

Није познато када је Радо Вучинић стигао у Париз. То се десило најкасније 24. маја 1810. године, када је саставио писмо министру спољних послова Француског царства. Упада у очи чињеница да је његов пут од Љубљане до француске престонице трајао мање од месец дана. У односу на прво његово посланство, за дужи пут требало му је мање времена. Непотребност заустављања, одсуство рата и два месеца проведена у Љубљани дају одговор на питање зашто је до тога дошло. Немогуће је искључити и журбу са којом је Вучинић путовао, као последицу хитности ситуације и непознатих упутстава која је примио од Карађорђа. Француска штампа поново је пропустила да ишта јави о српском посланику. Тешко је замислити да Вучинићев долазак не би занимао читалаштво, обзиром да су преношене вести о односима устаника са другим европским силама,⁶⁰ али француска влада није била спремна да дозволи гласине о везама са Карађорђем.

Сигурно је претпоставити да по доласку у Париз Вучинић није губио време и одмах је нашао начин да ступи у контакт са Шампањијем. Овом приликом посредника није било, па му је српски посланик написао писмо. Подужи документ открива да је Вучинић веровао како је министар дозволио његов долазак и садржи осамнаест тачака. Представља извештај стања у Србији, али и нову листу молби устаника. Врло је вероватно да је текст настао као резултат Вучинићевих оригиналних упутстава и новости које је од Карађорђа примио у Љубљани. Првих шест тачака говоре о стању устаничке државе, бројности њеног становништва и могуће величине оружаних снага. Није пропуштена прилика да се нагласи које територије и народи могу бити ослобођени од стране Србијанаца, уз малу помоћ Француске. Седма тачка односи се на уверење да је Србија одбацила руске захтеве за нападом на турске снаге, што јасно говори о одлучности да се веже за цара Наполеона. Наредне три ставке суштински говоре о немогућности повратка под турску власт. Напомиње се предстојећа војна акција против устаничке државе и изјављује да „народ србијански из искуства зна лошу веру и окрутност Турака“.⁶¹ Појављују се нови предлози везани за зајам од сто хиљада дуката и упућивање француског конзула у Београд. Посао овог чиновника био би обавештавање императора о сталној привржености народа. Мудра

⁶⁰ „Земун, 10. маја 1810“, бр. 525, у: *Француска штампа о Првом српском устанку*, (пр. Драгослав Јанковић), Београд 1959, стр. 312.

⁶¹ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 494, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 544.

је и понуда две различите опције. У случају рата Француске са Турском устаници би се без двоумљења борили, док би и посреднички мир Паризу отворио врата повлашћене трговине у Србији. Очигледно је да је Карађорђе био спреман на велике жртве како би се рат окончао. Цар је замољен да утиче на Аустрију да дозволи несметан пролаз српске робе и посланика. Поменута је могућност трговине са Илирским провинцијама. У последњој тачки Наполеону је потврђена жеља да се у његове руке сместе „сви најдражи интереси и судбина“ народа.⁶² Писмо је окончано поруком министру, коме је до знања стављена чињеница да његово брзо реаговање код цара могу утицати на опстанак Србије.

Осим појединости, ова молба није износила ништа ново. Француски министар спољних послова био је упознат са српским захтевима, њему они нису деловали измењено. Суштински они то и нису. Војвода од Кадора је свог суверена обавестио о развоју ситуације већ наредног дана, 25. маја. Овај податак говори мање о важности коју је придавао српском питању, а више изненађењу над доласком посланика у Париз. Министар је вероватно желео да избегне да цар о овоме сазна на другачији начин, па је одлучио да се оправда и замоли за упутства. Напоменуо је да је депутат исти као у Бечу претходне године. Претерано је претпоставити да се Наполеон тог детаља сећао, али је могуће да је био макар обавештен, јер извештај јако штуро јавља о ономе што је претходило и наводи да су захтеви исти као лане. Министар је јасно изјавио да је „господин Меријаж преузео на себе да му (Раду Вучинићу) дозволи пут, који ја нисам ауторизовао“.⁶³ Пребацивање кривице је логичан потез и тешко је оценити шта је Шампањи заиста мислио о новонасталој ситуацији. На тренутак, он је изгубио контролу над њом и готово поражено признао: „Било како било, он (Вучинић) је ту“.⁶⁴ Задржао је присебност и није ступио у директне преговоре са српским послаником. За тај посао одредио је једног свог чиновника. Непријатност са којом је српски посланик дочекан у Паризу више је него очигледна. Коначно, министар је замолио цара за даље наредбе. Наполеон на извештај није одговорио. Комбинација тренутне незаинтересованости и жеље за обзривошћу одлучиле су у корист таквог приступа. Не треба искључити утицај аустријске дипломатије и грофа Метерниха.

⁶² „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 494, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 546.

⁶³ „Извештај министра иностраних дела Наполеону I.“, бр. 495, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 546-547.

⁶⁴ *Исто*, стр. 547.

Чињеница да одговор од Наполеона није долазио сигурно је разоружавала српског посланика. Са ограниченим средствима морао је да настави мисију у Паризу. Скоро месец дана после првог контакта са министром спољних послова, поново му се обратио 22. јуна. Том приликом послао му је први од два написана документа. У њему капетан је известио да је на министрову молбу саставио мемоар о Србији, за који је желео да дође до цара. Пажљиво је приметио да му боравак у Француској прија, али да би предуго чекање могло бити погубно за његову земљу.⁶⁵ Одатле је лако закључити да се Вучинић стално трудио да остане приметан, како Шампањи не би њега и Србију изгубио из вида. Министрова жеља да сазна више о устаничкој држави и њеној историји вероватно је била само параван. Пажња српског посланика морала је бити стално заокупљена, њему се морало показати да је Француска свесна мисије. Могуће је да је министар искрено желео цара да заинтересује за питање српског депутата у Паризу, па је састављање мемоара била практична одлука.

Садржина другог документа, послатог 23. јуна, открива Вучинићев дар за сажето и јасно изношење жељених информација. Први део текста осврнуо се на историју српског народа. Наведене су многобројне провинције и предели који су „чиниле некад царство Срба под Стефаном званим Великим“.⁶⁶ Занимљиво је да се у српским писмима и другим документима Наполеон I по правилу оловљава великим без додатних назнака. Са друге стране српски цар Стефан Урош IV Душан тако је само „зван“. Српска дипломатија разумела је важност ласкања, али не и узалудности тог приступа у датом тренутку. Ради потврде старине српског народа наведене су крваве борбе са Грцима (Источним римским царством). Детаљи о средњем веку откривају на који је начин Вучинић посматрао себе и, важније, своју нацију. Капетан је није поистовећивао са другим православним народима Балкана, само на основу заједничке религије. На првом месту он се осећао Србином. Његова националност била је утемељена на историјском праву,⁶⁷ а по његовом мишљењу тиранија остаје тиранија, било да долази од Источног римског или Турског царства.

Времену проведеном под страном влашћу припало је највише места. Објашњен је пад Србије под Турке, те даље расељавање делова народа. Напоменуто је на који начин су

⁶⁵ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 497, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 548.

⁶⁶ „Mémoire abrégé sur la Servie depuis sa decadence jusqu'à l'époque présenté par Rado Wucsinics.“, бр. 498, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 548.

⁶⁷ Драго Роксандић „Радо Вучинић, изасланик српских устаника на двору Наполеона I“, у: *Југословенско-француски односи*, (ур. Славенко Терзић), стр. 62.

Срби у новим срединама користили својим заштитницима. На отворен начин тиме је представљена идеја да би Француска имала у Србији значајну савезницу. Излагањем кратке историје Срба под империјом Романових направљен је увод за најзначајнији део мемоара. Вучинић је сматрао да српске елите немају илузија да ће Русија увек на првом месту држати свој, пре него српски интерес. Поново долази до изражаја дубоко уверење да је будућност његове отаџбине везана за Француску. Хваљен је рад устаничког вођства да народ окрене од Русије ка Наполеону. Француска би од покровитељства могла имати велике користи, али је по први пут скренута пажња и на алтернативу. Русија би пружањем помоћи могла вратити поверење Србије, њене војске на Балкану постале би опасност за средишњу Европу. У другом случају Османска империја би у миру са Србијом, који не би био гарантован од стране Француске, нашла велику снагу и могућност да се одупре било којој сили.⁶⁸ На тај начин Вучинић је први пут отворено показао да Србија ипак има друге, иако мање привлачне, могућности. Српски посланик послао је јасну поруку да је одлука француских власти неопходна, што значи да је добро разумео политику држања Србије на дистанци. Коначно, текст се позабавио уобичајеним информацијама о снази Србије, њених савезника и осталих хришћанских народа на Балкану. Шампањи је свог суверена подсетио на српског посланика једном кратком нотом 15. јула. Истом приликом проследио је цару Вучинићев мемоар.⁶⁹ Наполеон није одговорио. У међувремену нестрпљивост српског вођства постала је очигледна. Командант Меријаж још 10. јула јавио је да Никола Шкуљевић у Љубљани очекује писма од капетана Вучинића да би се вратио у Београд.⁷⁰

Француски министар спољних послова изгледа није сматрао да српски посланик, када се већ нашао у Паризу, треба да га напусти. У извештају императору од 27. јула приметно је извесно тихо нестрпљење. Наполеон је обавештен да је Вучинић своју мисију окончао и да ће у недостатку конкретног одговора морати да напусти Француску. Министар је цару изнео детаље који су му били познати у вези са српским капетаном и његовим посланствима. Подсетио је још једном на догађаје од прошле године. Сазнајемо да је стратегија чувања Србије у резерви заиста имала потпору у вољи славног монарха. Наиме, Наполеон је тада наредио овом члану своје владе да Вучинићу пренесе већ познату

⁶⁸ „Mémoire abrégé sur la Servie depuis sa decadence jusqu'à l'époque présenté par Rado Wucsinics.“, бр. 498, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 551.

⁶⁹ „Министар иностраних дела Наполеону I.“, бр. 503, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 554.

⁷⁰ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 501, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 553.

формулу, да он „не може гледати без поштовања једну нацију која се борила са толико истрајности и храбрости за своју независност“.⁷¹ Истина је да император тада није имао јасну визију везану за могуће проширење француских поседа на Балкану или положај Србије. Једино што је сигурно јесте да је са зебњом пратио активност руских снага и био категорички противан задржавању макар једног утврђења са десне стране Дунава од стране Русије. Њен утицај у српској држави такође је био неприхватљив и представљао би сталну опасност по независност Турске, француске савезнице.

У наредним редовима извештаја министар је објавио српске молбе и захтеве, изнео различите могућности, али није одступио од информација које је лично добио. Уздржао се од коментара и претпоставки, вероватно у жељи да императору представи што реалнију слику. Потврдио је да су устаници у складу са жељом за француским протекторатом „прекинули да усклађују своје операције са Русијом“.⁷² Даљи текст предлаже да би Србија заиста могла постати корисна. Повезивање устаника са француским поданицима у Илирским провинцијама, трговина која би се могла развити и стратешка позиција земље наведене су као могућности. Шампањи је прихватио мишљење својих чиновника на Балкану о значају Србије. Чак се захвалио 13. августа пуковнику Меријажу на ревносном преношењу саопштења капетана Вучинића, заборавивши на који начин га је појављивање српског посланика у Паризу изненадило.⁷³ Вероватно је да су комуникација са капетаном Вучинићем и размишљање о посланству макар делимично утицали на њега.

Погрешно је претпоставити на основу мањег броја сачуваних извора да је капетан Вучинић у Паризу покушавао за своју ствар да заинтересује само војводу од Кадора. Непознати извор нам 18. августа јавља да је српски депутат из Беча примио извесна писма која описују ситуацију у отаџбини. Неименовани чиновник министарства био је упознат са садржином писама, било са или без Вучинићевог одобрења. Ово потврђује на који начин се француска влада служила присуством српског посланика у циљу задобијања кључних информација. Аутор текста разговарао је са српским послаником и знао је за његове намере. Поновљено је уверавање да становници устаничке државе „преферирају изнад

⁷¹ „Министар иностраних дела Наполеону I.“, бр. 507, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 556.

⁷² *Исто*, стр. 558.

⁷³ „Министар иностраних дела команданту Меријажу.“, бр. 513, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 563.

свега заштиту Његовог величанства“.⁷⁴ Капетан се потпуно посветио свом послу и није оклевао да на сваком релевантном месту помене жеље свог народа.

Радо Вучинић наставио је да тражи одговоре који нису стизали. Августа 31. писао је министру. Поменуо је да се у Паризу налази већ три месеца чекајући позитиван исход, да политичке околности не иду на руку Србијанцима и да је из тих разлога затражио дозволу да се врати. Из текста сазнајемо да је Шампањи нудио материјалну помоћ, знајући за ограниченост средстава са којима је српски посланик располагао. Лако је закључити да министар није имао намеру да дозволи капетану одлазак. Требало га је задржати, добијати информације о Србији и његову близину користити као адут у случају промене политичке ситуације. Вучинић је помоћ прво одбио изјавивши да ставља интересе своје земље „над личним и такође над свим богатствима универзума“.⁷⁵ Патриотске изјаве појачавају ефекат незадовољства што у Француској још увек није постигнут никакав резултат. Капетан није искључивао могућност да ће му лична помоћ можда ипак бити неопходна, министар је замољен да настави да ради у корист Србије код цара. Неколико дана касније Вучинић је био приморан да прихвати помоћ. Писао је 3. септембра Александру Морису Бланку де Лануету, грофу од Отрива, начелнику једног одељења министарства спољних послова са којим је и раније комуницирао. Његове наде да ће курир из Србије преко Беча донети новац пропале су, па је замолио за позајмицу од хиљаду талира.⁷⁶ Из даљег извештаја чиновника министарства јасно је да му је капетан Вучинић уживо поновио жеље свог народа за заштитом цара Наполеона.⁷⁷ Српски посланик истрајавао је у покушајима да било кога заинтересује за судбину свог народа и у томе је успевао. Гроф је савесно пренео капетанове изјаве, јасно је да је са њима био добро упознат на основу разговора.

Радо Вучинић добио је тражену позајмицу, што постаје јасно након читања његовог писма министру од 23. септембра. Капетан је изразио готово побожну захвалност императору за кога држи да га је новчано помогао. Сигурно је да министар није могао издвојити таква средства без знања и одобрења свог суверена. Данас би та сума износила

⁷⁴ „Précis d'une conversation de Monsieur le député servien.“, бр. 515, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 565.

⁷⁵ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 516, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 565.

⁷⁶ „Радо Вучинић графу d'Hauterive, начелнику одељења мин. иностраних дела.“, бр. 517, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 567.

⁷⁷ „Note sur une demande de M. Rado Wucsinics, député servien.“, бр. 518, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 567.

скоро два милиона динара.⁷⁸ Упркос одлуци да званично не прихвати присуство српског посланика, цар је био обавештен о мисији и одобравао је политику његовог задржавања. Новчану помоћ капетан Вучинић узео је као доказ да Његово величанство има српске интересе у мислима. Ова претпоставка била је преамбициозна. Иако је желео да српски посланик остане у Паризу, не постоји ниједан разлог да верујемо да је монархово мишљење о Балкану у том тренутку промењено. Сукоб са Русијом могао се већ тада наслутити,⁷⁹ због њеног одбијања да беспоговорно прати француску политику и пресече везе са Великом Британијом. Србију је требало држати далеко од руског утицаја, Наполеон ју је и даље гледао као пијуна који би требало да буде у сфери његове савезнице Аустрије.

Сигурно је да је Вучинићу знак пажње након дугог чекања доста значајно. Ипак, било би наивно помислити да је он најављивао скори успех мисије, како је назначено у писму од 23. септембра. Капетан је знао да ће његова захвалност наћи свој пут, макар у препричаној форми, до цара. На тај начин хтео је да га одобровољи, покаже своју захвалност, али и велику наду свог народа. Поредио је Наполеона не само са чувеним освајачима Александром Македонским и Гајем Јулијем Цезаром, већ и са градитељима Веспасијаном и Титом, те царем филозофом Марком Аурелијем.⁸⁰ Искуство у Паризу научило је Вучинића Наполеоновој љубави према античком Римском царству. Изјава је ласкала цару не само као војсковођи, већ као државнику, економисти, урбанисти и мислиоцу. Замолио је министра да настави да обавештава Наполеона о мисији. Шампањи је и са других страна добијао информације о Вучинићу и начину на који је мисија виђена у отаџбини. На пример, вицеkonzул Леду пренео му је 27. септембра писмо које је из Београда примио од секретара Михаила Филипова Геновића, а које изражава нестрпљење са којим се ишчекује повратак српског посланика. Карађорђе и Совјет нису доводили у питање да ће Вучинић у најскоријем року добити дозволу за повратак. Француски чиновник у Букурешту сматрао је да писмо садржи извесне детаље који би могућно занимали његовог надређеног.⁸¹

До средине децембра од Вучинића и његових саговорника нема вести. Писмо од 15. дана тог месеца капетан је започео речима „Дозволите ми да инсистирам још једном пред

⁷⁸ „Historical currency converter“, <https://www.historicalstatistics.org/Currencyconverter.html> (26. VIII 2019.)

⁷⁹ Михаило Гавриловић, *Из нове српске историје*, стр. 21.

⁸⁰ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 521, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 569.

⁸¹ Огист Боп, „Карађорђе и Француска: документа о одношајима Србије с Наполеоном I. (1809-1814), Ледул г. Шапањи-у“, бр. XLVI, у: *Отаџбина: књижевност, наука, друштвени живот*, Књ. 20, (ур. Владан Ђорђевић и Љубомир Миљковић), Београд 1888, стр. 94.

Вашом екселенцијом“.⁸² Задржавајући дипломатски језик и добре манире, али дозвољавајући себи ужурбаност, српски посланик изнео је у како се лошем положају налазе он и његови сународници. Оптимизам претходног писма уступио је место благој огорчености, његов тон био је мање пријатан. Вучинић је замолио војводу да још једном изнесе императору српске молбе, како би одлука о судбини његове отаџбине коначно била донета. Предочио је потребу да се у Србији оправда због дугог трајања мисије, али и да жели да подели њену судбину. Вероватно је да је дужина одсуства српског капетана изазивала подозрење Карађорђа и Совјета, који су морали да га издржавају. Немогуће је утврдити до које мере је постојала љутња на њега као појединца. Радо Вучинић користио је све изговоре ради добијања одговора. Ипак, био је свестан да постоји и друга могућност. У случају да политичке околности не дозвољавају цару да прихвати српске молбе, затражио је макар дозволу за повратак. Србија би у избору између поновног ропства и прихватања заштите неке друге силе сигурно изабрала ово друго. Вучинић није могао да зна да Наполеон у том тренутку нема никаквих претензија према Србији, чак радећи на томе да Аустрија за његов рачун спречи Русију да овлада Дунавом. Једном не тако пријатном опаском капетан изјављује да ће Француска жалити због пропуштене прилике.

Посланиково разочарење било је веће само неколико дана касније, 28. децембра. У новом писму захтевао је дозволу за повратак уз напомену да се враћа у Србију жалостан „што јој не могу донети новост о њеној срећи“.⁸³ Вучинић је био скоро сигуран да је мисија доживела неуспех, плашио се за судбину отаџбине и био нестрпљив да напусти Француску. Па и тада није престајао да ради за српске интересе. Прилаже сопствене мисли о могућем новом трговачком путу. Знао је за жеље и планове француског вођства у Илирским провинцијама да на бољи начин уреде пролаз робе преко Балкана, до Солуна и даље до Леванта. У три од четири тачке приложен је преглед стања постојећих путева и могућности у Турској. Оцењено је да је трговина кроз ове пределе неисплатива и опасна. Обзиром да француско освајање Босне није било могуће „остаје осигурати независност Србије“.⁸⁴ Под Наполеоновом заштитом Београд би постао место одакле би роба из француских провинција настављала пут ка југу и Црном мору. Ни овај капетанов предлог

⁸² „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 533, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 575.

⁸³ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 536, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 577.

⁸⁴ „Quelques idées sur la commerce du Levant, qui doit se faire désormais par la nouvelle route depuis Salonique jusqu'à Costainiza en Illyrie.“, бр. 537, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 578.

није озбиљније размотрен и на њега није одговорено. Он је остао у Паризу, док је почетком наредне 1811. године изабран потпуно другачији пут преко Босне. У циљу осигурања те везе са Истоком Француска је посветила Балкану као целини више пажње. Предузети су кораци ка оснивању нових конзулата, али је Србија пала у запећак.

Сачуван је недатиран мемоар Рада Вучинића о српско-руским односима у периоду од 1806. до 1810. године. Михаило Гавриловић не усуђује се да га смести у одређени месец, али је очигледно да је настао на самом крају 1810. или почетком наредне године. Није јасно ни коме је подужи текст намењен. Вероватно је да је Вучинић на основу сопственог искуства и добијених информација желео поново да покаже министру спољних послова приврженост српског вођства Француској, односно њихово неповерење према Русији. За разлику од претходног мемоара посвећеног историји Србије, овај не ословљава никога директно. Мало је вероватно да је војвода од Кадора поново тражио од српског посланика извештај, постало је јасно да Вучинићев боравак зависи искључиво од цареве одлуке и није било потребе стално гајити код њега лажни оптимизам. Несразмерно велики део мемоара посвећен је догађајима из 1809. године: наводној издаји руских снага, срамном бекству конзула Родофиникина и Карађорђевоу успеху да земљу спаси пропасти.⁸⁵ Очекивано мало простора посвећено је 1810. години, коју је капетан великим делом провео на путу или у Паризу.

⁸⁵ „Мемоар Рада Вучинића о односима Србије и Русије од 1806 до 1810.“, бр. 540, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 615-623.

6. Париско заточеништво Рада Вучинића – пропаст мисије

Након непријатне спознаје да мисија није дала резултата, капетан Вучинић вратио се у јануару 1811. године уобичајеним активностима. Писмо министру од 22. дана тог месеца открива нам да је схватио да ће напуштање Париза у скорије време бити немогуће. Није му остало ништа до да истраје и настави свој посао. Био је свестан да политичке околности нису дозвољавале француску помоћ у војном или дипломатском смислу, али је молио за прилику да Србија несметано преко аустријске територије тргује са Илирским провинцијама. Препознавши најважније балканско питање за Париз, покушао је да извуче двоструку корист: да поново заинтересује моћнике за српско питање и да својој отаџбини обезбеди макар новчану добит. Затражио је од министра да Карађорђу одговори на писмо старо чак годину дана. Био је уверен да би неколико редова написаних Шампањијевом руком значило српском предводителју који је „прожет дивљењем, те великом и истинском љубављу према узвишеној личности Његовог величанства и великим поштовањем према личности Ваше екселенције“.⁸⁶ Истина је да је Вучинић делом желео да оправда своје дуго посланство. Није то скривао, па објаснио да би одговор Карађорђу значио могућност продужетка мисије. Иако боравак у француској престоници није зависио од капетана или устаничког вођства, Вучинић је очигледно сматрао да би тако практичан разлог могао наићи на разумевање. Коначно, поновио је давнашњу жељу српског народа да се стави под заштиту императора, наводећи непроцењиву корист таквог поступка. Приметно је да је оригинални циљ мисије сада био на последњем месту. Српски посланик разумео је да је остварење такве замисли немогуће, те је само желео да, као узред, на њу подсети.

Из докумената које су саставили цар Наполеон и његов министар спољних послова сазнајемо да капетан Вучинић није ни помињан. Француску балканску политику формирали су потреба одржавања трговачке руте и страх од руског утицаја. Император је 20. фебруара захтевао нови пут преко Босне до Цариграда. Његова жеља била је да у сва неопходна места пошаље француске вицеkonzуле.⁸⁷ У другом упутству он се детаљно позабавио отвореним политичким питањима на Балкану. Радио је на томе да Аустрију

⁸⁶ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 543, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 627.

⁸⁷ „Наполеон министру иностраних дела.“, бр. 548, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 631.

гурне ка полуострву и зазирао од руског утицаја на њему.⁸⁸ Иако је одавно био спреман да Влашку и Молдавију препусти цару Александру, знао је да би руско постављање сопственог „хосподара“ у Србијидовело до потупне контроле над устаничком државом.⁸⁹ Жеље и молбе српских устаника очекивано нису играле велику улогу у одлучивању. Његов и интерес Француске био је не дозволити империји Романових да загосподари Дунавом. Свакако повољније решење било би успостављање аустријског утицаја, али и поновна турска окупација Србије. Од марта у Париз су стизале забрињавајуће вести о зближавању руских и српских снага. Улазак војних одреда руске армије у српске градове током фебруара представљао је чињеницу од велике важности за све француске чиновнике на Балкану. Највише пажње посвећено је Нејшлотском мушкетарском пуку, који је одседао у Београду и Шапцу. Постало је јасно да је Србија припала руској сфери, па је и француски интерес поново постало хитно окончање устанка. Преко посланика у Бечу Наполеон је покушао да тамошњи двор заинтересује за Влашку, Молдавију, али и Србију. Француска и њен цар посматрали су долазак руских војника као окупацију,⁹⁰ те као ужасну претњу за трговину и политички утицај у Османској империји. Сам император био је ужаснут руским поступањем и на сваки начин покушавао је да преко Беча ограничи утицај Санкт Петербурга, страхујући да ће Руси тамо увести своју управу.⁹¹ Француска штампа, увек заинтересована за макар и најмање покрете Руса у Србији, јавља о развоју ситуације. Листови, као што је *Gazette de France*, не пропуштају да пишу о свечаном пријему приспелих трупа, али и подељеном мишљењу вођа устанка поводом „окупације“.⁹²

Капетан Вучинић дуго није нашао повода да се обрати министру или цару. Прилику је добио 23. марта, три дана након што се Наполеону родио син истог имена, титуларни краљ Рима. Вучинић је пожурio да скрене пажњу на себе. У писму Шампањију усхићено је замолио министра да пренесе цару његове и честитке његових суграђана. Користио је срећну вест да подсети на незавидну ситуацију у којој Србији „прети опасност губитка

⁸⁸ „Наполеон министру иностраних дела.“, бр. 550, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 632.

⁸⁹ „A. M. de Champagny, Duc de Cadore, Ministre des Relations Extérieures, a Paris.“, бр. 17388, у: *Correspondance de Napoléon Ier*, Tom 21, (пр. Henri Plon i J. Dumaine), Paris 1867, str. 419.

⁹⁰ „Француски посланик у Бечу министру иностраних дела.“, бр. 564, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 646.

⁹¹ „A. M. de Champagny, Duc de Cadore, Ministre des Relations Extérieures, a Paris.“, бр. 17518, у: *Correspondance de Napoléon Ier*, Tom 21, (пр. Henri Plon i J. Dumaine), Paris 1867, str. 513.

⁹² „Земун, 1 марта 1811“, бр. 586, у: *Француска штампа о Првом српском устанку*, (пр. Драгослав Јанковић), стр. 337.

своје слободе“.⁹³ Вучинић је саставио и писмо упућено Наполеону. Очигледно је да је био свестан да оно до императора можда неће доћи, па је сажетије у односу на писмо послато министру. У њему је изражена велика радост над рођењем сина, пренете су љубав и честитке србијанске нације и напоменуто како она ишчекује вести о својој судбини.⁹⁴ Ова писма једва су нешто више од очекивано пристојних изјава. Иако би заузетост цара свеједно била повод за кратко обраћање, не постоји разлог због кога би Вучинић министру дао само подсетник своје мисије, сем уколико уопште није веровао у њен успех.

Првог дана априла капетан Вучинић поновио је молбу која се тичала повратка у Србију. Његово очајање као да избија из писма војводи од Кадора. Послужио се хваљењем императора, од кога је очекивао скору дозволу за полазак на пут. Наводно није изгубио наду да ће у будућности Наполеон ипак нешто учинити за српску ствар.⁹⁵ Његов лажни оптимизам лоше је прикривен. Повратак у Србију показао се немогућим колико и добијање француске заштите. Са друге стране, његово инсистирање на српској привржености Француској и окретању од Русије добило је извесну потврду. Командант Меријаж јавља 25. априла: „Србијанци су јако незадовољни присуством Руса“.⁹⁶ Извештај ипак није могао помоћи капетанову мисију и положај Србије у очима императора. Наполеон је био спреман да у случају руског задржавања на десној обали Дунава објави рат. Сукоб Санкт Петербурга са Османском империјом за њега је био изузетно повољан, јер је везивао руске снаге. И даље је страховао од руског утицаја у Србији „којом никада не сме управљати један грчки принц“.⁹⁷ Предвиђао је да цар Александар жели за устаничку државу да обезбеди статус који су уживале Дунавске кнежевине.

Вучинићев положај погоршавао се сваким новим даном. Занимљива је једна анонимна белешка, састављена 18. маја. У њој је службеник министарства спољних послова известио о тренутној капетановој ситуацији, свакако након разговара или преписке са њим. Текст је сажет и почиње речима: „Господин србијански депутат тражи

⁹³ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 557, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 638.

⁹⁴ „Радо Вучинић Наполеону I.“, бр. 556, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 637.

⁹⁵ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 562, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 645.

⁹⁶ „Командант Меријаж министру иностраних дела.“, бр. 571, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 653.

⁹⁷ „A. M. de Champigny, Duc de Cadore, Ministre des Relations Extérieures, a Paris.“, бр. 17571, у: *Correspondance de Napoléon Ier*, Tom 22, (пр. Henri Plon i J. Dumaine), Paris 1867, str. 29.

наново дозволу за одлазак у Љубљану“.⁹⁸ Такав тон наговештава неопходност брзог реаговања. Вучинић више није чак захтевао повратак у Србију, његова мисија била би настављења у Илирским провинцијама. Тамо би се лакше снашао и развио бољу комуникацију са устаничким вођством, док би и даље могао представљати везу са Француском. Сазнајемо да је император током 1810. године српском капетану доделио помоћ у износу од шест хиљада франака, дакле дупло више него што нам је познато из претходних извора. У јануару 1811. године Вучинић је примио још три хиљаде. Велики део тог новца употребљен је за измирење ранијих дугова. Очигледна је императорова тиха подршка задржавању капетана у Паризу, за случај могућег искоришћавања Србије и у циљу прикупљања информација. Устаничка влада свом посланику већ неколико месеци није ништа послала, а „руска окупација“ додатно је компликовала ствари. Иначе тежак положај погоршан је дугом болешћу и потребом издржавања једног секретара. Вучинић се није усуђивао да затражи помоћ, али је закључено да ће његов боравак у Паризу ускоро постати сасвим немогућ. Изгледа да се анонимни чиновник сажалио на српског посланика, поменуто информације изнео је као чињенице и ревносно приказао његово ужасно стање.

Више од пола године након овог извештаја о Вучинићу нема вести. Француски чиновници на Балкану наставили су да јављају о ситуацији, највише пажње посветивши руским трупам у Србији. И поред честог помињања устаничке државе, њене корисности и немогућности повратка под османску власт, став императора Наполеона није могао бити промењен. Тек 18. новембра наилазимо на ново писмо српског посланика у Паризу војводи од Кадора. На првом месту он је известио о упутствима које је примио од својих сународника, а која су била састављена још 28. септембра. Вероватно су она стигла непосредно пре обраћања министру. Вучинићу је наложено да изрази позитивна осећања народа према цару која „ни време ни околности нису променила“.⁹⁹ Његова мисија остала је иста: на било који начин да покуша задобити од Наполеона какав повољан одговор. Он није навео поново све захтеве, они су били познати, није било потребе у недоглед их понављати. Капетан је за време између маја и новембра остао у контакту са устаничким вођством. Измореност ратом и лоша ситуација изискивале су поновне покушаје зближавања са Француском. Уосталом, Вучинићев дуг боравак у Паризу није био у

⁹⁸ „Note sur Monsieur Rado Wucsinics.“, бр. 576, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 656.

⁹⁹ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 609, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 686-687.

његовом, нити интересу српске владе. Било је неопходно макар покушавати да се мисија приведе крају, колико год немогуће такав сценарио изгледао. Капетан је препоручио своју отаџбину и поновио њену моћ да мобилизује хришћане турске Европе. Скренуо је пажњу и на себе, тачније на двадесет и два месеца проведена у иностранству. Његова жеља била је да се врати у Србију, али би био далеко задовољнији да притом може донети добре вести. Вучинић је знао да је то мало вероватно, али није одустајао од инсистирања на неопходности повратка. Сазнајемо и разлог његовог дугог ћутања. Болест, поменута у извештају анонимног чиновника министарства, капетана је морила чак једанаест месеци, дакле од децембра 1810. године. Након маја она је сигурно утицала на његову способност да одржава сталну комуникацију и бори се за српске интересе. Вероватно је да је и његова увереност у узалудност мисије у том смислу одиграла улогу. За време тешке болести, он није ни био у стању да моли за повратак у отаџбину, јер би пут био немогућ.

Одговор није стигао ни на новембарско писмо, па је Вучинић писао министру и 7. децембра. Поновио је лоше стање у које су запали његова земља и он лично.¹⁰⁰ Замолио је за цареву дозволу да сународницима однесе вести о резултатима мисије, иако су они били далеко од задовољавајућих. Стрховао је за сопствену част, која би могла бити укаљана дугим и неплодоносним задржавањем у Паризу. Шампањи је нашао времена да о Вучинићу извести цара тек 21. децембра, поменувши његов боравак у Паризу, српске молбе за заштитом или посредовањем миру. Подсетио је да цар о тим питањима није јасно изнео одлуку. Обавестио је императора да је капетан већ неколико пута изразио своју и жељу својих налогодаваца за повратком. Добијамо потврду да је лично Наполеон „оценио корисним да он још остане у Паризу“,¹⁰¹ да је таква одлука била донета на вишем месту од министровог. Наполеону је поновљено на који начин је до тада новчано помагао Вучинића. Министар је одговорно тврдио да су та средства истрошена неколико месеци уназад. Посланикову болест војвода је окарактерисао као „озбиљну“. Дијагнозу је донео суочен са дужином њеног трајања. Коначно, долази до сржи извештаја. Пренео је капетанову молбу за сумом у износу од четири хиљаде франака, која би била враћена након приспећа средстава из Србије. Министар је отишао корак даље и предложио да износ новчане помоћи буде повећан на шест хиљада. Разлог је нашао у чињеници да би

¹⁰⁰ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 616, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 691.

¹⁰¹ „Извештај министра иностраних дела Наполеону I.“, бр. 619, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 694.

тражена сума само покрила капетанове дугове, не остављајући му средства за будућност. Из ове опаске може се доста наслутити. Најпре, да министар није искрено очекивао да ће Вучинић добити дозволу да напусти Париз. Преко те молбе он је лако прешао, једва је поменувши. Упознат са царевим жељама, није хтео трошити време на узалудне захтеве. Даље, Шампањи је заиста покушавао да Вучинићу макар олакша живот и врати му наду у француску владу. О томе сведочи предлог о повећању помоћи. Тај податак потврђује његово дубоко уверење да је повратак у Србију и у наредном периоду био недопустив.

Почетак 1812. није се у политичком смислу много разликовао од друге половине претходне године. Европа је и даље чекала неминовни сукоб Наполеоновог царства са Русијом. Православна царевина морала је наћи начин да оконча рат са Турском, како би свом снагом дочекала француског монарха. То је за Србију значило нове изазове, потпуну усамљеност у рату и катастрофу. Било је неопходно одржати контакте са свим заинтересованим силама, па је мисија капетана Вучинића наставила свој живот. Већ 18. фебруара наилазимо на ноту чиновника министарства спољних послова која се односи на капетана. Изнета је забринутост за Србију у случају рата између Француске и Русије. Сукоб је свима у Паризу изледао неизбежан и није било потребе прећуткивати истину. Вучинић је са сигурношћу изјављивао да су руске трупе у његовој отаџбини малобројне, али да би њихов број могао порасти. Ово није била претња, већ једноставна могућност. Још од раније узимало се у обзир да би руске снаге преко Србије лако могли угрозити француску Далмацију и Италију. Капетан је обазривије објаснио како би јавно мњење било против гомилања Руса и да „иако наклоност Србијанаца припада Француској, потреба би их могла натерати да служе другом циљу, уколико их Његово величанство не би удостојило објашњења својих намера и дало им неку потврду своје заштите“.¹⁰² Српски посланик желео је да Србију представи као могућу препреку или стратешки непроцењиву корист, зависно од одговора. Његови покушаји били су неуспешни, рат је свакако долазио, а император је био свестан своје надмоћи. Вучинић није добио никакав одговор.

Капетан није озбиљно сматрао да је могуће привући Наполеонову пажњу у месецима припреме за велики сукоб. Након кратке свађе са царем, заговорник француско-руског савеза Шампањи је 17. априла смењен са своје позиције. На његово место дошао је одани Иг-Бернар Маре, војвода од Басана. За Вучинића ово сигурно није могла бити

¹⁰² „Note sur la situation de la Servie.“, бр. 632, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 714.

пријатна промена. Колико год његова мисија била неуспешна, остаје чињеница да је са војводом од Кадора био успоставио контакт и са времена на време успевао до њега да допре. До пролећа капетан се није трудио да ступи у контакт са новим министром. Шестог дана маја ипак се обратио Марету, следећи упутства својих суграђана. Замолио га је да изнесе српске молбе пред императора и да покуша од њега добити „благодонаклоњу и брзу одлуку“.¹⁰³ Његова молба окончана је искреном жељом да се врати међу сународнике. Писмо није сачувано у целости, али је видљива журба са којом је Вучинић поступао. Император је већ био спреман да напусти Париз, а постојала је основана сумња да ће то учинити и његов министар. Било је од огромне важности да се још једном покуша искористити близина Рада Вучинића да се српски захтеви чују на двору. Није јасно да ли је министар одговорио на ово писмо, али из Вучинићеве касније преписке са њим сазнајемо да је од Марета у том периоду добио извесна уверења о личној заинтересованости за судбину Србије.¹⁰⁴

Српски посланик вероватно се плашио да ће по почетку рата бити још теже добити пасош. Његови страхови добили су потврду када је војвода од Басана напустио Париз за Дрезден. По ранијем познанику и чиновнику министарства, извесном Руу, Вучинић је послао министру писмо, састављено 10. маја. Био је свестан да тренутне околности не дозвољавају да „велики монарх века“¹⁰⁵ обрати пажњу на Србију. Ипак, замолио је да нови министар одговори на писмо које су његови суграђани били упутили Шампањију. Поновио је захтев који се тиче повратка, затражио писмо које би га препоручило гувернеру Илирских провинција грофу Бертрану и питао за упућивање на особу којој би се могао обратити у случају непријатности. Текст је састављен са журбом. Вучинић је сматрао корисним да покуша још једном да обезбеди себи повратак. Можда се надао да ће хаотичност нове кампање и прегршт важнијих послова натерати министра да му услиши молбу и да ће макар бити у могућности да настави мисију из Љубљане. То се није десило.

¹⁰³ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 637, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 716.

¹⁰⁴ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 641, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 718.

¹⁰⁵ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 638, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 716.

7. Крај Првог устанка, једне мисије и Првог царства

Дана 28. маја руско-турски сукоб је окончан миром у Букурешту. Он је примљен као ударац Француској, која се трудила да спречи Санкт Петербург да повуче искусне трупе са Балкана ради одбране отаџбине.¹⁰⁶ Руско вођство било је свесно предстојеће борбе и неопходности припреме. Због тога је пожурено са склапањем мира, па су његове одредбе биле далеко повољније по Османску империју. Русија се одрекла Влашке и Молдавије, задржавши само Бесарабију. Осма тачка споразума односила се на Србију. Њеним прихватањем устаници би добили амнестију и изврстан степен унутрашње самоуправе, док би османске трупе запоселе градове, а нова утврђења би по њиховом нахођењу била порушена. Карађорђе није могао прихватити услове који су неминовно водили турској одмазди. Она је свеједно ускоро могла доћи – ослобођена рата са Русијом, Османска империја била је у могућности да снагу усмери ка Србији. Наполеон је питање десне стране Дунава свакако намеравао трајно да реши победом над царем Александром. Не постоје докази да је у том периоду активно радио на притискању Турске да реши питање устанка. Карађорђе није ни покушао да поново ступи у контакт са својим послаником у Паризу.

Остала је сачувана нота од 7. јуна 1812. године, написана у пољском граду Торуну. Она је упућена императору Наполеону. Иако није познато ко је аутор, могуће је да је то био управо војвода од Басана, јер је постало уобичајено да о српском посланику и његовим молбама цара извештава министар спољних послова. Истакнута је позиција српског посланика, његов две године дуг боравак у Паризу, стални покушаји да заинтересује монарха за српске молбе и да добије дозволу за повратак. Нови министар вероватно није до краја био упознат са свим царевим калкулацијама у случају Рада Вучинића. Напоменуто је да је „Његово величанство оценило да је погодније да продужи свој боравак у Француској“.¹⁰⁷ Аутор текста износи нове капетанове молбе из скорих писама. У односу на раније извештаје министра Шампањија приметна је апатија према судбини српског посланика. Нису наведена лична мишљења особе која је саставила извештај, нити предлози императору. Наполеон није одговорио. Његову пажњу заокупљали су далеко

¹⁰⁶ Чедомир Попов, „Французи и српска револуција 1804-1815.“, у: *Европа и српска револуција 1804-1815.* (ур. Чедомир Попов), стр. 381.

¹⁰⁷ „Note sur les dernières lettres du capitaine Rado Wucsinics, député servien.“, бр. 640, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 718.

важнији послови, а неизвесност коју са собом доноси сваки рат могла га је натерати да свесно настави са политиком држања Србије у резерви.

Капетан Вучинић наставио је да шаље молбе и 16. јуна упутио министру спољних послова писмо. Подсетио је на добре односе које су успоставили у Паризу, могуће након Вучинићевог захтева од 6. маја. Посланик је изнео стару бојазан да ће у недостатку одговора од Наполеона, а суочен са релативном необавештеношћу српских устаника, бити оптужен за нехат. Вучинић је приметио да ће његова жеља за повратком у Србију или макар Љубљану остати неиспуњена, те је одлучио да промени приступ. Замолио је Његову екселенцију „да му дозволи да се нађе поред ње како би присуствовао срећном тренутку када ће се Његово величанство изволети изјаснити о нашој судбини“.¹⁰⁸ Препоручио је себе, истичући „савршено“ познавање пољског и руског језика и локалних прилика. Драго Роксандић одбацује могућност да би српски посланик без чврстог утемељења писао о свом познавању језика и предела у којима се налазила Велика армија.¹⁰⁹ То је потврда његовог образовања, којим се истицао у устаничкој Србији и које га је сигурно препоручило за важну мисију. Вучинић је показао здраву логику и могућност да се прилагоди. Боравак у Паризу постао је неподношљив и контрапродуктиван, па је морао бити окончан на било који начин. Сматрао је да ће близина императору и могућност да му послужи поправити његов и положај Србије. Четврта молба те године упућена је 29. јула,¹¹⁰ али текст није сачуван. Скоро је сигурно да се њена суштина није разликовала од претходних. Повратак на Балкан, чак и праћење императора у Русији били су пожељнији од пуког чекања.

Након неуспеха да Русију дипломатским путем натера на потчињавање, Наполеон је наредио напад 24. јуна. Француска штампа и даље је одбијала да било шта јави о капетану Вучинићу, тајност његовог присуства морала се сачувати пред широм јавношћу. Листовима ипак није промакло да пренесу аустријску вест о одлуци устаничког вођства да руској војсци у Пољској наводно пошаље пет хиљада волова.¹¹¹

¹⁰⁸ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 641, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 719.

¹⁰⁹ Драго Роксандић, „Радо Вучинић, изасланик српских устаника на двору Наполеона I“, у: *Југословенско-француски односи*, (ур. Славенко Терзић), стр. 57.

¹¹⁰ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 647, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 723.

¹¹¹ „Земун, 29 јуна 1812“, бр. 645, у: *Француска штампа о Првом српском устанку*, (пр. Драгослав Јанковић), стр. 362.

Анонимна белешка од 8. септембра говори о личном доласку Рада Вучинића у једну од канцеларија министарства спољних послова, која се десила раније ујутру тог дана. Капетан је „захтевао пасош да би се вратио у Љубљану“.¹¹² Текст кратко јавља да дозвола за издавање документа зависи искључиво од министрове одлуке. Вучинићев корак говори о поразу који је осећао. На његове молбе није одговорено, иако је пошта са релативном лакоћом саобраћала од источне Европе до Француске, обзиром да је рат био ограничен на Русију. Судбоносна битка код Бородина десила се само дан пре капетановог неуспелог покушаја. Незамисливо је да је ова чињеница икако утицала на одлуку, обзиром да би вестима о победи, али и великим француским губицима, требало више времена да стигну до француске престонице.

Само неколико дана касније, 11. септембра, српски посланик написао је војводи од Басана дуже писмо. Први део текста посветио је кратком објашњењу свог положаја и историје мисије која му је поверена. Поновио је давнашњу одлуку српског народа да се стави под Наполеонову заштиту и изјавио да се по задужењу које је добио себе сматрао „најсрећнијим човеком на свету“.¹¹³ Леп пријем у Паризу и добре вести које је потом добијао давале су му наду у успех мисије. Вучинић жели да министар поверује да је до самог одласка цара и његовог подређеног имао веру да ће успети у својим настојањима. Ово очигледно није истина, али је новом саговорнику након кратких порука требало на што лепши начин приказати мисију. Капетан је наставио излагање наводећи четири молбе које су остале без одговора, док се његов положај погоршавао из дана у дан. Прелази на суштину када говори о неприлици коју му ствара продужено одсуство из Србије, које би могло бити протумачено као лични избор. Објаснио је покушај задобијања пасоша, као и предности боравка у Илирским провинцијама, географски ближим Русији и цару. Навео је да једино министар има право да му дозволи пут, па је и том приликом потражио путне исправе. Тешко је поверовати да Вучинић није био свестан те чињенице пре одласка у канцеларију министарства. Вероватније је да је желео да оправда свој покушај у том правцу и предухитри друге вести и непријатну помисао да је његова намера била да искористи министрово одсуство. Завршио је писмо описујући своје лоше материјално стање. Текст је састављен са више пажње него претходне молбе. Вучинић је имао више

¹¹² „Забелешка о Раду Вучинићу.“, бр. 646, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 722.

¹¹³ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 647, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 723.

времена да размисли о својим речима, док је раније покушавао што брже да заинтересује новог министра. Деликатност ситуације и Мареева неупознатост са свим појединостима капетановог положаја захтевали су опрез, показан у редовима овог писма.

Ни на једно од наведених писама српски посланик није добио одговор. Три дана након последњег, цар Француза је са војском ушао у Москву, лишена намирница и две трећине становништва. Очекивање мировне понуде од императора Александра I заокупљало је Наполеонову, али и пажњу његовог министра. Убрзо је постало очигледно да се руски монарх неће предати и до половине октобра одлучено је да се француска војска мора повући. Велика армија започела је повратак отежан хладноћом, спаљеном земљом и нападима руских трупа. Јасно је да су доста значајније околности одлагале посвећивање макар једног француског државника питању српског депутата. У међувремену, Вучинићево материјално стање опет је постало неподношљиво. Октобра 29. обратио се начелнику министарства, Руу. Објаснио је своју ситуацију и изнео мишљење да би му још једна позајмица олакшала живот и спречила задуживање код зеленаша. Приметно је да не осуђује министра, кога сигурно окупирају „важнији послови“.¹¹⁴ У последњим редовима замолио је за позајмицу у износу од две хиљаде франака, која би била враћена након доласка у Љубљану, где би лакше скупио новац. Аргумент је постојан, јер је капетаново стање у Паризу постало познато свима са којима је одржавао везе. Текст је лако протумачити и као потврду ранијих навода да из отаџбине више неће добијати средства. Смео је, али узалудан, Вучинићев покушај да укаже на неопходност одласка на Балкан.

Српски посланик био је још очајнији у новембру. Не добивши помоћ, или макар одговор, обратио се војводи од Басана 14. новембра. Приложио је копију претходног документа намењеног начелнику Руу и подсетио на ранија писма министру. Искрено је изнео чињеницу да су претходна писма била везана махом за његов материјални положај, али и да му је у том тренутку помоћ била потребнија него икада раније. „Узмите у обзир, господине, да сам ја у страниј земљи, да сам сâм, без потпоре, без кредита, без пријатеља; да сам већ дуго без икакве везе са својим налогодавцима, јер су је политичке прилике прекинуле“,¹¹⁵ био је упоран капетан. Сазнајемо да се у међувремену задужио, па чак и

¹¹⁴ „Rado Wucsinics à Monsieur Roux.“, бр. 659, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 733.

¹¹⁵ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 661, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 735.

обратио двојици чиновника министарства, који му самостално нису могли помоћи. Био је свестан да не може располагати чак ни својом личношћу без министровог пристанка, те да га Наполеонова наређења задржавају у Паризу. На те чињенице се више није не жалио, већ је само питао „Да ли Ваша екселенција сматра да се мој боравак у Паризу слаже са погледима Његовог царског и краљевског величанства“. У случају потврдног одговора, замолио је војводу од Басана за помоћ. У супротном, ако не може више бити користан француској влади, тражио је дозволу за повратак и средства којима би вратио дугове и покрио путовање. Вучинић није преувеличавао своје невоље. Стиче се утисак да је потпуно одбацио мисао о одласку у Љубљану. Вероватно је био свестан да би тренутно допуштање повратка било још мање могуће него док је Наполеон био у Паризу. Зато је његов предлог алтернативе зајму заправо више аргумент о непостојању алтернативе.

Војвода од Басана одлучио је, након овог писма, да помогне српском посланику. Новембра 29. писао је императору из Вилњуса (данашња Литванија). „Ваше величанство желело је да српски депутат, који је пре три године стигао у Париз, настави до овог тренутка свој боравак“, ¹¹⁶ речи су којима отпочиње рапорт. Министар је поменуо поклон у износу од шест хиљада франака, које је лане цар био одобрио, али који је увелико потрошен. Маре сажаливо истиче дугове у које је капетан запао и преноси његову молбу. Министар истиче депутатово добро држање, оданост Француској као сопственој држави и додаје лично мишљење да је капетан „достојан наставка добротинстава Вашег величанства“. ¹¹⁷ Коначно, моли императора за дозволу да Вучинићу изда нови поклон од шест хиљада франака. Министрово интересовање за српског посланика у овом случају похвално је и необично. Могуће је да су многобројна писма, која су током неколико месеци стизала из Париза, убедила војводу да увиди истински тежак капетанов положај. Мареве друге обавезе сигурно су га дуго спречавале да посвети дужну пажњу овом питању, било је пожељно ослободити се макар тог релативно лако решивог проблема. Рапорт одише разумевањем и искреном жељом да цар прихвати предлог свог министра.

Знајући да Наполеон у току ратне кампање није имао времена за питање опстанка српског посланика, војвода од Басана издао је истог дана упутства извесном господину Бресону. Укратко је изложио Вучинићеву ситуацију и објаснио да је већ писао императору

¹¹⁶ „Rapport du duc de Bassano à l'Empereur.“, бр. 663, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 737.

¹¹⁷ *Исто*, стр. 737.

на ту тему. Био је свестан да би монархов одговор могао закаснити, док он жели „умањити непријатности господина Рада Вучинића“.¹¹⁸ Позвао је примаоца писма да капетану подари помоћ у износу од две хиљаде франака, убеђен да ће Наполеон то одобрити. Министар је поступао у складу са царевим ранијим опхођењем према српском посланику. Знао је да би даље чекање могло озбиљно угрозити Вучинића, који је Наполеоновом вољом остајао у Паризу. Преузео је на себе одговорност да помогне Вучинићу у његовом најтежем часу. Из периода до другог месеца наредне године није остало сачувано ниједно помињање капетана Вучинића. Додељени поклон му је помогао, а коначне фазе повлачења из Русије нису дозвољавале бављење српским послаником. Остаци Велике армије још су путовали преко средишње Европе, док су се император и његов министар у децембру вратили у Париз, делом због недавног покушаја државног удара. Иако је Русија сачувала снагу и успешно испратила француског монарха, није била у стању да, макар дипломатски, помогне српски устанак. Турска објава рата значила би нове потешкоће, док Наполеон још увек није био поражен.

Почетак 1813. године није много обећавао Француској, али Наполеон и министар спољних послова налазили су се у престоници. За капетана Вучинића ова околност била је донекле олакшавајућа. Војвода од Басана показао је слух за проблеме српског посланика, па је његова близина могла да значи само бољу комуникацију међу њима. Са друге стране Наполеонов тежак положај није му дозвољавао да се макар и најмање бави капетаном и српским питањем, чије је неповољно решење изгледало веома близу.

Вучинић је писао министру 8. фебруара 1813. године. Готово меланхоличан у својој сажетости, капетан је поновио на који начин поверење његових налогодаваца може бити изгубљено. Након пропасти првобитне мисије и неизводљивости повратка на Балкан, српском посланику није остало ништа сем да покуша да спаси своју репутацију пред сународницима. Замолио је војводу да од императора за њега добије доказе своје оданости и неуморног рада за устаначку ствар. Посебно му је важно да истакне и добије признање да су „наређења Његовог величанства та која су ме задржала овде до овог времена“.¹¹⁹

¹¹⁸ „Le Ministre à Monsieur Bresson.“, бр. 662, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 736.

¹¹⁹ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 670, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 743.

Иако у свим писмима помиње своју мисију и безвољно покушава да за њу заинтересује Наполеона, Вучинићева пажња прешла је на лично избављење.

Војвода од Басана још једном се доказао као пријатељ српском депутату. Истог дана саставио је рапорт цару. Кратко је подсетио да се капетан у Паризу налази већ три године. Није изоставио да је основни циљ мисије био осигурање монархове заштите и добијање муниције, те да је капетан имао упутства да у случају позитивног одговора подреди устаничке активности француској политици. Доста дужи други пасус описује капетаново материјално стање, изазвано Наполеоновим одбијањем да одговори на српске захтеве или дозволи посланику повратак. Поменути су износи којима је француска влада помагала депутата. Обавештава нас да је у том тренутку Вучинић дуговао различитим зајмодавцима осам хиљада франака, односно преко 4,5 милиона динара данас.¹²⁰ Део ових дугова био је већ подложен наплати, док је капетан остао „без наде да ће примити из своје земље икаква средства да их намири“.¹²¹ Војвода је подстицао цара да дозволи Вучинићу повратак, помињући његове страхове. Похвалио је капетаново држање у Паризу, његову дискрецију, памет и оданост Француској. Наслућује се да је основна Вучинићева врлина, барем из угла званичног Париза, била његова могућност да ради у тајности, не скрећући на себе превише пажње. Министар је чак предложио да је Вучинић достојан императорове благонаклоности. Замолио је Наполеона за решење поводом посланиковог места боравка, оживевши идеју да је повратак у скоријем времену ипак могућ. Затражио је од цара дозволу да господину Раду Вучинићу изда поклон у вредности од дванаест хиљада франака који би му помогао да исплати претходно дате авансе, нагомилане дугове и да настави свој боравак. Војвода од Басана разумео је да је царева и политика његовог претходника српском посланику донела бројне непријатности. Политичка ситуација у Европи није дозвољавала да изморена Француска у предвидљивој будућности заиста узме у обзир српске молбе, старе већ пет година. Министар је желео да реши проблем свог министарства, а вероватно је да је према Вучинићу осећао сажаљење.

Неколико недеља након ове преписке капетан Вучинић директно се обратио императору. Фебруара 20. саставио је два документа, подстакнута тврдњама да су хришћански народи Балкана превише везани за Русију. Српски посланик осетио се позваним да на њега самостално одговори. Није ли његова мисија била управо убеђивање

¹²⁰ „Historical currency converter“, <https://www.historicalstatistics.org/Currencyconverter.html> (02. IX 2019.)

¹²¹ „Rapport à l'Empereur.“, бр. 671, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 745.

Наполеона у корисност и оданост српских устаника? У кратком писму које служи као предговор далеко опширнијем мемоару, Вучинић каже да су „одавно Србијанци или Славено-Илири оптуживани да имају превише склоности према Русији“.¹²² По Вучинићевом мишљењу ова оптужба је „неправедна“ и инспирисана политиканством римокатоличког свештенства. Не зазире од удара на римску цркву, знајући монархово револуционарно деловање и сукобе са папством. Капетан је мудро и очигледно поново повезивао Србе са становништвом Илирских провинција. Инсистирао је на томе да и они чине Француско царство и уживају иста права као остали његови грађани. Циљ је утврдити директну везу, па и исту националну припадност, са Наполеоновим поданицима. У случају читања писма цар би био суочен са претпоставком да Србија може значити за државу исто колико и већ запоседнуте провинције на Јадрану.

Мемоар који следи прави дугачак увод и објашњава судбину српског народа након пада у турско ропство. Вучинић је искокористио прилику да покаже неколико ствари. Најпре битно је било напоменути велики број Срба ван матице, њихову прилагодљивост, корисност и оданост државама у које су избегли. Кратко је, али потпуно непотребно, освртање на услуге српских досељеника Венецијанској и Дубровачкој републици, земљама које је Наполеон срушио. Више пажње посвећено је Србима који су нови дом нашли на територијама под влашћу Хабзбуршке круне. Првобитне привилегије временом су одузимане. Као велику неправду према Србима Вучинић помиње хапшење и изгнанство „принца Ђорђа Бранковића, последњег изданка породице њихових краљева.“¹²³ Требало је подвући чињеницу да је његов народ одржао континуитет са великанима сопствене историје. Посебно се осврнуо на округлост бечког двора, који је у складу са папиним жељама, покушавао покатоличити један народ. Утицају Рима није одолела ни царица Марија Терезија, мајка претходне француске краљице, омражене Марије Антоанете. Осуда ове историјске личности представља покушај да се наметне мишљење да Наполеон и Срби имају исте непријатеље. Ово има смисла само уколико се даље не размишља о родбинским и брачним везама, јер је император био ожењен прауномком поменуте царице.

Вучинић наставља мемоар описујући одлазак многобројних српских породица у Русију, релативно благостање које су тамо изградили и, наравно, њихову храброст и

¹²² „Радо Вучинић Наполеону I.“, бр. 673, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 745.

¹²³ „*Considérations fugitives sur le motif du grand ascendant que prit la Russie sur les peuples chrétiens de la dominion turque.*“, бр. 674, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 747.

оданост. Коначно, писао је о опасности која прети од Русије, жељне истеривања Турака из Европе и обнове Грчког царства, подређеног руском монарху. Српски посланик изложио је на који начин је двор у Санкт Петербургу успевао да задобије симпатије балканских православаца. Објаснио је руски утицај као производ помоћи помесним црквама, те пропаганде коју су користили свештеници русофили. Поред свега, Вучинић је сматрао да Русија није успела, да су њене намере лоше скривене и да су везе са Србијанцима лабаве. Капетан отворено позива Француску да сруши руске планове. Опрезно је предложио да Царство у Илирским провинцијама успостави добру управу и покаже толеранцију. Оптужени су и Енглези, господари Виса и Јонских острва сем Крфа. Вучинић је сматрао да је њиховим деловањем на тим просторима француска морнарица изгубила „велики број одличних морнара“.¹²⁴ Вративши се на положај становништва Илирских провинција наводи стратешке разлоге због којих би управи над њима требало посветити више пажње. Српски посланик завршава мемоар јединим могућим закључком, замоливши Француску да узме Србију под своју заштиту и осигура мир са Турском. Тврдио је да је Русија у великој мери већ изгубила поверење становништва и изнео мишљење да чак ни савез са Аустријом и Турском не треба да спречи императора у задобијању Србијанаца као пријатеља.

Вучинићев мемоар састављен је са великом пажњом. Његов једини циљ био је доказивање слабости руског утицаја и могућност учвршћивања Француске на читавом Балкану. Геополитички аспект текста највише апелује на монарха и представља му идеју корисности Србије и Илирских провинција за одбрану Италије, па и Француске. Документ доказује да Вучинић није изгубио из вида мисију која му је први пут поверена пре пет година. Иако га је изневерила свака нада, није престао неуморно да ради зарад могућности Наполеоновог интересовања за Србију. Ипак, скоро будућност показала је да је његов посао још једном био узалудан. Вероватно је да подужи мемоар није био прочитан од стране цара. Вучинићу се 11. маја обратио министар Маре, изражавајући задовољство са којим је прочитао неколико различитих мемоара. Српски посланик није се, дакле, задржао на објашњавању руског утицаја, већ је у међувремену на различите начине покушавао да представи српску ствар као корисну за Француску. Војвода од Басана освртао се се на раније молбе везане за одлазак у Србију или макар Љубљану. Стиче се утисак да је у потпуности прихватио аргументе у корист таквог решења. Изјављује: „Колико год нам

¹²⁴ „Considérations fugitives sur le motif du grand ascendant que prit la Russie sur les peuples chrétiens de la dominion turque.“, бр. 674, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 751.

пријало да сачувамо једну личност чије је држање увек било примерно, и са којом је комуникација имала за мене великог интереса, поднео сам ваше захтеве пред очи Његовог величанства“.¹²⁵ Министар се обавезао да српског посланика благовремено обавести о императоровој одлуци. Војвода од Басана, оптерећен тешком политичком ситуацијом у Европи, имао је важнијег посла од беспредметног задржавања капетана Вучинића у Паризу. Одлука да се заузме за њега и притом одржи, макар несталну, комуникацију уместо да га само игнорише представља добар показатељ његових манира и позитивних осећања које је послаников положај у њему будио. На капетанову жалост Наполеон ни тада није могао бити заинтересован.

Врховни предводитљ Карађорђе Петровић обратио се свом посланику у Паризу последњи пут на лето 1813. године. Вођа устаника послао је упутства 12. јула. Кратко је известио Вучинића о неопходности његовог повратка и наредио му да затражи дозволу за предузимање таквог корака. Препоручено му је да позајми од министра десет хиљада франака, суму коју би устаничка држава вратила преко генералног гувернера Илирских провинција. Управо при његовом штабу капетан је требало да сачека даља наређења. Последњом реченицом Карађорђе је поновио дивљење цару Француза, написавши да „полажемо своје наде, после Бога, на вредност наших трупа и на високу заштиту великог Наполеона“.¹²⁶ Суштина писма била је очекивање да се Вучинић у што краћем року врати у Србију. Иако је било неопходно поменути императора и циљ првобитне мисије, тешко да је ико веровао у њен срећан успех. О овоме сазнајемо из превода који се може наћи у извештају од 15. септембра, написаног од стране аудитора Државног савета, Франсоа Жобера, војводи од Басана. Наиме, Вучинић се обратио Жоберу и са њим водио неколико разговора пре него што је одлучио да пише директно министру.

Капетан Вучинић обратио се војводи од Басана 4. септембра, веома брзо по примању Карађорђевог писма, али након разговора са Жобером. Такав приступ требало је да убеди министра у важност брзог, али прорачунатог деловања и да дозволи Жоберу времена да потврди аутентичност наређења и да га преведе. Иако је од претходне преписке са министром прошло готово четири месеца, Вучинић се на њу осврнуо. Подсетио је на стрпљење са којим је чекао одговор од императора, али без задршке објаснио хитност

¹²⁵ „Министар иностраних дела Р. Вучинићу.“, бр. 693, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 765.

¹²⁶ „Monsieur Jaubert au Ministre.“, бр. 733, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 790.

ситуације. Затражио је десет хиљада франака, пасош и писмо препоруке генералном гувернеру Илирских провинција. Надао се министровој брзој реакцији и помоћи. Правдајући свој одлазак уверавао је војводу да „ово одсуство неће умањити ни најмање моју ревност и моју приврженост Француској, као ни личности Ваше екселенције“.¹²⁷ Занимљиво је коришћење речи „одсуство“ уместо одлазак или повратак. Могуће је да је Вучинић желео да покаже оданост земљи у којој је провео толико времена, инсинуирајући да ће наставити своју мисију када Србија више не буде у тако тешком положају.

Франсоа Жобер није се ограничио на превод Карађорђевог писма. На основу разговора са Вучинићем саставио је текст о ситуацији у Србији, онаквој какву ју је разумео. Његов мемоар употпуњен је закључцима и предлозима. Његово мишљење било је да је Србија запала у заиста тежак положај, али да се тренутно ангажовање Аустрије или Русије, у том тренутку француских непријатеља, не може очекивати. Њега није чудила давнашња одлука да се заштитничка улога повери Француској. Сматрао је да устаницима не треба понудити отворену помоћ, али да би било недржавнички одбити могуће посредовање миру на Порти. Стиче се утисак да је капетан Вучинић позитивно утицао на Жоберово мишљење о Србијанцима као народу многобројном, „ратоборном и неспособном за грчке трикове“.¹²⁸ Аудитор се дотакао и српског посланика. У могућем повратку у Илирске провинције видео је предност. Вучинић би лакше одржавао комуникацију са Србијом, његова материјална ситуација била би стабилнија, док би са већом сигурношћу јављао министру вести из своје земље. Жобер је изгледа имао високо мишљење о капетану, сматрајући да би његова оданост Француској гарантовала сигуран доток информација. Томе у прилог говори и предлог војводи од Басана да у Вучинићеву корист састави ноту која би потврдила лично задовољство српским послаником.

Готово очекивано, Карађорђеове наредбе, Вучинићеве молбе и Жоберови предлози нису размотрени са много разумевања. На њих није одговорено. Капетан је у француској престоници дочекао зиму 1813. године, несвестан чињенице да је након тешких борби, турска војска освојила Београд још 7. октобра. Тек 24. децембра српски посланик обратио се министру спољних послова. Од 20. новембра ту позицију заузимао је Арман Августин Луј де Коленкур, војвода од Виченце, расположен према миру и пријатељ руског

¹²⁷ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 728, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 787.

¹²⁸ „Monsieur Jaubert au Ministre.“, бр. 733, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 792.

императора. Вучинић је у писму кратко поменуо да је мотив његовог боравка у Паризу већ познат. Објаснио је како је ситуација у Европи онемогућила комуникацију са отаџбином, чија му судбина више није позната. Ово не може бити у потпуности тачно. Иако није могао бити детаљно упознат са ситуацијом на Балкану, морао је слутити какву је судбину доживела његова земља. Француски листови током последња три месеца у години јављали су релативно често о турском заузимању Србије. *Le Moniteur Universel* још је 18. децембра писао: „Вести које стижу из Србије чине једну веома тужну слику ове несрећне провинције. Већина србијанских села је напуштена, градови су опустошени, становници су побегли у планине и у шуме“.¹²⁹ Вучинић ипак није могао бити сигуран, а могуће је да до појединих текстова у новинама није ни долазио. У свом писму упоран је био да полаже наду једино у француску владу и поражено је признао да околности „чине мој положај врло мучним и моју судбину несрећном“.¹³⁰ У коначним редовима капетан је замолио министра да представи Наполеону његов и положај Србије, како би могао добити одлуку. По већ устаљеном принципу, Вучинић је покушавао задобити интересовање новог министра. Овом приликом његов тон је песимистичан, отаџбина је поменута на другом месту, док је тежина његовог стања наглашена. Једини циљ српског посланика, суоченог са стварношћу, постало је пуко преживљавање. Чак ни именовање новог министра није могло улити наду у сопствено или избављење Србије. Ово не чуди, обзиром да ни војвода од Басана, сажаљив према Вучинићу, није успео много да побољша његов положај.

Коленкур је писао свом суверену о питању српског посланика 11. јануара 1814. године. Подсетио је на чињеницу да се Вучинић у Паризу налазио четири године, те да на захтеве које је изнео није одговорено. Очигледно је да је разумео тежину капетановог положаја, па је предочио Наполеону да би без његове одлуке да га задржи, Вучинић већ сигурно отпутовао. Поменуо је монархово претходно одобрење за помоћ у износу од шест хиљада франака годишње. Обавестио је цара да су последња средства истрошена и да „уколико Ваше величанство жели да он настави свој боравак у Француској изгледа неопходно да му одобри нову помоћ“.¹³¹ Замолио је цара да изађе у сусрет српском депутату и дозволи поклон који би исплатило његово министарство. Каленкур је био

¹²⁹ „Франкфурт, 6 децембра 1813“, бр. 707, у: *Француска штампа о Првом српском устанку*, (пр. Драгослав Јанковић), стр. 393.

¹³⁰ „Радо Вучинић министру иностраних дела.“, бр. 752, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 818.

¹³¹ „Извештај министра иностраних дела Наполеону I.“, бр. 753, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. 819.

несумњиво под великим притиском, Француско царство налазило се пред великим искушењем и требало је дипломатски спречити његов пад. Он је ипак нашао времена и издвојио пар редова за несрећног капетана Вучинића. Суштински, само је наставио политику својих претходника. Његов извештај цару управо је последње помињање српског посланика у француским изворима. Већ тада било је јасно да Наполеон неће бити у стању да надјача снаге Шесте коалиције. Париз се предао трупам новог савеза 30. марта и сигурно је да је посланик једне нестале државе још увек био у граду који није смео да напусти. Незамисливо је да би се у тако тешким тренуцима француски државни врх могао бавити Радом Вучинићем. Познавајући његову моћ расуђивања, вероватно тада није ни покушавао да осигура повратак на Балкан. Кретања великих војски такође су представљала непремостиву препреку за једног путника. Цар Француза абдицирао је 11. априла и тиме (привремено) ставио тачку на авантуру Првог царства, али и на дипломатску мисију српског капетана.

8. Закључак

Капетан Радо Вучинић представљао је готово шест година једну амбициозну идеју. Од тренутка када је први пут примио упутства 1809. године, преко његовог боравка у Бечу и повратка у Београд, до одласка у Париз, тамошњег задржавања и последњег помињања јануара 1814. године политичка ситуација у Европи није дозвољавала да се са озбиљношћу размотри његова мисија. Она сама може се поделити на два јасно ограничена дела: један који је почео и завршио се 1809. године, када је остварен први контакт са француским државним врхом и започет узалудни дијалог и други део који обухвата период од 1810. године до краја мисије. Тај дужи део због самог свог трајања, али и због циљева које је српски посланик себи постављао и начина на који је покушавао да их оствари, може се посматрати као комбинација три одвојене целине.

Током 1810. године Вучинић је веровао у могућност успешног завршетка задатка који му је задат. Упорно је писао министру спољних послова, покушавао да допре до цара Наполеона и да српску ствар представи у светлу које би било најкорисније за Француску. У томе није имао успеха. Брзо схвативши да је живот у Паризу скуп, а да је циљ мисије немогуће остварити доделио је себи нову – да се врати у Србију. Убрзо је постало очигледно да чак ни то неће бити могуће, због царевих жеља да капетановим посредством добија тачне информације из устаничке државе и да један геостратешки добро позициониран народ задржи у резерви. Иако је капетан требало да буде врста српског конзуларног агента,¹³² његова улога у Француској била је ограничена на прослеђивање значајних информација и убеђивање министра спољних послова у оданост сопствене отаџбине. Вучинић дуго није одустао од жеље за повратком, која је ускоро постала и неопходност, због немогућности његовог издржавања од стране Карађорђа и Правитељствујушћег совјета. Његове молбе биле су честе и инспирисане преком потребом, али коначно неуслишене. Чак ни продужетак мисије из Љубљане није дозвољен. Коначна, трећа целина друге мисије представља ону коју је Вучинић провео сконцентрисан на сопствену егзистенцију. Српске молбе и његови вапаји за повратком нису ишчезли, али су временом постали сасвим узгредни. Не треба претпоставити да су ове целине потпуно одвојене. Питање његовог повратка и материјалне ситуације у Паризу помиње се још од прве године мисије. Ипак, док је Европа клизила ка рату између две силе континента,

¹³² Владимир Стојанчевић, „Ток и историјски резултати српске револуције 1804-1815.“, у: *Европа и српска револуција 1804-1815.* (ур. Чедомир Попов), стр. 32.

Вучинићева пажња скоро сасвим била је посвећена проналажењу начина који би му омогућио да преживи. Српски капетан успео је само у овој последњој, очајничкој намери.

Природно се намеће питање да ли је Радо Вучинић имао икаквих изгледа да успе и заинтересује најмоћнијег човека Европе за српско питање, па чак и да обезбеди његову заштиту. У време када су устаници први пут одлучили да га пошаљу Наполеону, рат са Аустријом још увек је трајао, а француске претензије према Балкану биле сасвим видљиве. У таквим околностима није било немогуће очекивати да ће Паризу бити потребна било каква помоћ. У том смислу Србија је могла играти значајну улогу и угрожавати Дунавску монархију са кључне тачке њене најзначајније реке. До времена када је српски посланик стигао до Беча и Наполеоновог министра спољних послова, сукоб је био окончан. Престала је свака потреба за Србијом у војном смислу, она је постала само изузетно опасно место мањег или већег руског утицаја, одакле се могло запретити француској Далмацији и Италији. Цар Француза није олако пружао помоћ потлаченим народима. Морао је бити сигуран у корисност таквог поступка и уверен да ниједна друга сила не би могла вршити утицај на примаоце помоћи.¹³³ Српски устаници нису испуњавали ниједан услов.

Краткотрајно Наполеоново пријатељство са императором Александром Романовим такође није могло много доброг донети Србији. У најбољем случају она би постала номинално независна, док би Аустрија у потпуности кројила њену политику. Чак и тај план брзо је одбачен. Париз и Санкт Петербург били су више него задовољни да устанике препусте својој судбини. Након што је постало очигледно да се Русија не може мирним путем уклопити у Наполеонов систем нове Европе, рат је постао неминовност. Савез из Тилзита био је већ окончан, заједничка подела Турске одавно није била узимана у обзир. Цару Француза била је потребна јака Османска царевина, способна да се супротстави Русији и спречи је да загосподари Дунавом. Србија је у његовим очима опет сведена на побуњену турску провинцију преко које је империја Романових могла избити на Јадран. За њу није било места у Бонапартином свету. У личној преписци са својим поданицима он ниједном није поменуо Рада Вучинића.¹³⁴ Након катастрофалне руске кампање, Наполеон

¹³³ Geoffrey Bruun, *Europe and the French Imperium 1799-1814*, New York and London 1938, str. 158-159.

¹³⁴ Овај податак постaje познат истраживањем поменуте збирке извора *Correspondance de Napoléon Ier*, тацније томova XIX-XXVII (pr. Henri Plon i J. Dumaine), Paris 1867, али и читањем касније објављених збирки: *Lettres inédites de Napoleon Ier*, (An VIII-1815), Tome premier (An VIII-1809), *Lettres inédites de Napoleon Ier*, (An VIII-1815), Tome

није имао времена да се бави Србијом, нити би њено савезништво могло спасити пропадајуће Царство. Период од 1809. до 1814. године ниједном није дозволио да се Француска заиста заузме за Србију и реши њено питање.

Након 1814. о српском посланику не чује се ништа неколико година. Вероватно је у Паризу дочекао Наполеонов пад, његово прво изгнанство, могуће чак и повратак током Сто дана, те протеривање на атлантско острво Свету Јелену. Његово тихо потонуће у заборав подједнако је неразјашњено као и загонетно појављивање на српском дипломатском небу 1809. године. Непознато је где је провео наредних неколико година. Да ли је остао у Француској и како се издржавао након почетка 1814. године? Ако није, ко му је коначно дозволио пут и за њега платио? Ове детаље није могуће данас одгонетнути. Знамо само да Вучинића поново срећемо, по последњи пут, више од пет година касније. Чиновник француске амбасаде у Цариграду, Жуанен, обратио се кнезу Милошу Обреновићу 26. септембра 1819. године. У првим редовима писма назначено је да је упознао српског посланика при Порти посредством управо капетана Вучинића.¹³⁵ Иако писмо нема за циљ да упозна владара Србије са некадашњим депутатом у Паризу, била је то добра прилика да се за њега у отаџбини макар чује. Вучинић се јануара наредне године налазио у Букурешту и 15. дана тог месеца сам је писао Обреновићу.¹³⁶ Препоручио је своје богато искуство и замолио кнеза да га прими у службу. Био је спреман да се задовољи местом у Државном савету. Коначно, понудио је сопствено мишљење везано за неопходност кнежевог улагања у образовање нових генерација. Није познато да ли је Милош капетану одговорио. Сигурно је, ипак, да Вучинићева молба, као ни многе из претходних година, није услишена.

second (1810-1815), (pr. Léon Lecestre), Paris 1897, te zbirke *Lettres inédites de Napoleon Ier: Collationnées sur les textes et publiées*, (pr. Léonce de Brotonne), Paris 1898.

¹³⁵ „Жуанен, чиновник француског посланства у Цариграду, кнезу Милошу.“, у: *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. XXI.

¹³⁶ *Исписи из Париских архива*, (пр. Михаило Гавриловић), стр. XXII-XXIII.

9. Библиографија

Извори:

Збирке извора:

1. Боп, Огист, (пр.), „Карађорђе и Француска: документа о одношајима Србије с Наполеоном I. (1809-1814)“, у: *Отаџбина: књижевност, наука, друштвени живот*, Књ. 20, (ур. Владан Ђорђевић и Љубомир Миљковић), Београд 1888.
2. Brotonne, Léonce de, (пр.), *Lettres inédites de Napoleon Ier: Collationnées sur les textes et publiées*, Paris 1898.
3. Гавриловић, Михаило, (пр.), *Исписи из Париских архива (Грађа за историју Првога српскога устанка)*, у: *Зборник за историју, језик и књижевност српскога народа*, Друго одељење, Споменици на туђим језицима, Књ. I, Београд 1904.
4. Јанковић, Драгослав, (пр.), *Француска штампа о Првом српском устанку*, Београд 1959.
5. Lecestre, Léon, (пр.) *Lettres inédites de Napoleon Ier (An VIII-1815), Tome premier (An VIII-1809)*, Paris 1897.
6. Lecestre, Léon, (пр.) *Lettres inédites de Napoleon Ier (An VIII-1815), Tome second (1810-1815)*, Paris 1897.
7. Plon, Henri i Dumaine, J, (пр.) *Correspondance de Napoléon Ier*, Том 21, Paris 1867.
8. Plon, Henri i Dumaine, J, (пр.) *Correspondance de Napoléon Ier*, Том 22, Paris 1867.

Појединачни извори:

1. Tancoigne, J. M, *Lettres sur la Perse et la Turquie d'Asie*, Paris 1819.
2. „Historical currency converter“,
<https://www.historicalstatistics.org/Currencyconverter.html>

Литература:

1. Bruun, Geoffrey, *Europe and the French Imperium 1799-1814*, New York and London 1938.
2. Гавриловић, Михаило, *Из нове српске историје*, Београд 1926.

3. Грбић, Манојло, *Карловачко владичанство: прилог к историји српске православне цркве*, Књига 2, Карловац 1891.
4. Nester, William R, *Napoleon and the Art of Diplomacy*, New York 2012.
5. Попов, Чедомир, „Французи и српска револуција 1804-1815.“, у: *Европа и српска револуција 1804-1815*. (ур. Чедомир Попов), Нови Сад 2004.
6. Поповић, Петар И, *Француско-српски односи за време Првог устанка*, Београд 1933.
7. Роксандић, Драго, „Радо Вучинић, изасланик српских устаника на двору Наполеона I“, у: *Југословенско-француски односи: поводом 150 година од отварања првог француског конзулата у Србији*, (ур. Славенко Терзић), Београд 1990.
8. Стојанчевић, Владимир, „Ток и историјски резултати српске револуције 1804-1815.“, у: *Европа и српска револуција 1804-1815*. (ур. Чедомир Попов), Нови Сад 2004.
9. Schroeder, Paul W, *The Transformation of European Politics 1763-1848*, Oxford 1994.